زیمستوا هم آنك خدمتلری
حقنداغی کتابلردن اوّلگیسی.

اوفا غوبیرنسکی زیمستواسینڭ نشریاتی.

مجید غفوری.

زیمستوا نرسه؟

بهاسی ١٥ تین.

اوفا «شرق» مطبعسی.

ЭЛЕКТРО-ТИПОГРАФІЯ
Товарищества «КАРИМОВЪ, ХУСАИНОВЪ и К°»
УФА.
1912 г.

Нац. библиотека им. А.-З. Валиди Респ. Башкортостан
Р618

زیمستوا و آنك خدمتلری
حقنلہ ١ نچی کتاب.

اوفا غوبیرنسکی زیمستواسینك نشریاتی

Национальная библиотека
имени Ахмет-Заки Валиди

مجید غفوری.

زیمستوا نرسه؟

بهاسی ۵ تین.

اوفا «شرق» مطبعه‌سی.

ЭЛЕКТРО-ТИПОГРАФІЯ
Товарищества «КАРИМОВЪ, ХУСАИНОВЪ и Ко»
УФА.
1912 г.

Нац. библиотека им. А.-З. Валиди Респ. Башкортостан

Нац. библиотека им. А.-З. Валиди Респ. Башкортостан

سوز باشی.

بزنك آرامزده هر وقتده «زیمستوا» دیگان سوز ایشتلوب طوره. بز بو «زیمستوا» سوزن هر وقتده ایشتەمز. غزیتەلرده اوقیمز. مثلا: «اوفا زیمستواسی بو یل فلان آولغه مکتب آچقان، یا که فلان آولغه زیمستوا طرفندن «زیمسکی بالنیتسه» آچلغان، یایسه فلان اویازده یول یاصاتورغه قرار بیرگان» دیگان سوزلر هر وقتده ایشتلوب طوره. موندن باشقه بر آول کشیسی آوری باشلاسه زیمسکی دوقتور، یا که زیمسکی فیلدشرنی أزلەی. شولوق آول کشیسینك مالینه برەر آورو ئلەکسه زیمستوا طرفندن قویلغان مال قاراوچی دوقتور (Ветеринаръ) غه باررغه، مالینی کورسەتورگه طوغری کیله. ایگن چەچکان وقتده هر تورلی ایگن قورالللری آلورغه حاجت بولا، مونا زیمسکی اسقلادقه باروب آلارنی آلورغه کیرەك. یورط هم قارالتیلرنی استراخاۋایت ایتدرر اوچون طاغی شولوق زیمستواغه باررغه طوغری کیله. بالالر اوسوب اوقتور وقت یتکان، مونا آلارنی زیمسکی اشقولاغه بیررگه تیوشلی. «زیمسکی اشقولا، زیمسکی دوقتور، زیمسکی اسقلاد» وباشقەلر هروقتده ایشتلوبکنه طورەدر. موندن باشقەبیك کوب اشلرطوغروسنده زیمسکی اوپراۋاغه باررغه طوغری کیله. زیمستواغه غلاصنیلر صایلاو وقتلری یته. مونا آلارنی صایلارغه کیرەك.

«زیمستوا» سوزی شولای هروقتده ایشتلوب طورسەده کوب کشیلر، خصوصا بزنك مسلمانلر، زیمستوانك نرسەایکانن بلمیلر. زیمستوانك اوز طورمشمز، ودنیا کوتوومز اوچون غایت فایدەلی بر اوچریژدینیه ایکانن آڭلامیلر. شول سببلی زیمستوادن هم آنك اشلەکان اشلرندن کیرەك قدری فایده کوره آلمیلر. بزنك مسلمان خلقی زیمستوابلەن پراۋیتلستوانی (حکومت نی) بر نرسه دیب بله. خلق آراسندەغی زیمستوا طرفندن

Нац. библиотека им. А.-З. Валиди Респ. Башкортостан

اشلەنـگان اشلرنی «قازنا اشلەتە» دیب یوری . الحاصل همه نرسەنی قازنا
آقچەسی بلەن بوش اشلەنوب طوره دیب حساب ایتەدر .

زیمستوانڭ نرسه ایکانن آڭلامی، بو رەوشلی خطا اویلاب یور و بزگه
کوب اورنده ضرر ایتەدر . خصوصا آول خلقی اوچون زیمستوانڭ نرسه
ایکانن بلمی یورو ، آندن فایدەلانا آلماوغه سبب بولادر . شرنڭ اوچون
اوزبز بلەن برگه طورغان باشقه خلقلر زیمستوادن فایدالانوب طورغانده،
بز بیك آزغنه فایده کورەبز . بزنڭ بولای خبرسز بولوومز اوز-
بز اوچون ضرر بولغان کبی، وطنمز اوچونده ضررلیدر . زیمستوا
نیچوك یاصالا؟ ونیچوك اش یورته؟ زیمستواغه غلاصنیلر نیچوك صایلانالر؟.
آلارنی کملر صایلایلر؟ زیمستواده کملر خدمت ایتە؟ کملر طرفندن اداره
قیلنه؟ زیمستوا آول خلقلری فایدەسینه نرسەلر اشلەی آلا؟ زیمستوادن
نیچوك ایتوب فایدالانورغه ممکن؟ . وباشقـه شوندی نرسەلر حقنده هیـچ
بر خبرمز یوق . زیمستوانڭ نرسه ایکانن بلو، آندن فایده کورو بیك
تیوشلی ، خصوصا آول کشیلری اوچون بیگرەك کیرەکدر . خلقمز زیمستوا-
نڭ نرسه ایکانن چنلەب بلسه ـ آندن فایدەلانودن، آڭا قاتشودن قورقوب
طورماس ایدی . مونا مین اوشبو اشلرنی اعتبـارغه آلوب آز بولسەده
زیمستوانڭ نرسه ایکانن خلقمزغه توشندرو اوچون بورسالەنی یازدم .

زیمستوا حقنده یازلغان بو رسالەده عمومگه کیرەکلی بولغان نرسەلر
نڭ ایڭ مهملری یازلدی . بناء علیه کیرەك قایسی گوبیرناده طورغان
مسلمانلر بولسەده موندن فایدالانورغه ممکن . غلاصنیلرنی صایلاو اصولی،
غلاصنی صایلارغه کملر قاتوشا آلالر، اویاز وگوبیرنالرغه کوبمی غلاصنی
صایلانه، اوشبولرنی یازغان وقتده مثال اوچون اوفا گوبیرناسی آلندی.

صایلاو اصولی کیرەك قایده بولسەده بردر . فقط صایلاو حقینه مالـك
بولا آلو اوچون بعض گوبیرنالرده یر خواجەلرینڭ یرلری آزراق، بعض

Национальная библиотека имени А.З. Валиди Респ. Башкортостан

گوبیرنالرده کوبره‌ك بولووی شرط ایتلگان اورنلر بار. مونده‌ی نرسه‌لرگه بو رساله‌نی اوفا گوبیرناسی حقنده غنه یازلغان رساله دیب ایتورلك درجه سینه کیتره‌یلر. بو کیمچیلـکنی‌ده قاپلار اوچون گوبیرنسکی زیمسکی صا- برانیه‌غه اوفا گوبیرناسندن ١٨٩٠ نچی یل زاکونی بوینچه کوبمی غلاصنی صا- یلانغانلغن کوره‌تکان وقتده، توبه‌نگی صزق آستینه مسلمانلری کوبره‌ك بولغان باشقه گوبیرنالردن‌ده کوبمی غلاصنی صایلانغانلغن وآنك حسابن کور سه‌تدك. شونك اوچون بو رساله بله‌ن کیره‌ك قایده‌غنه بولسه‌ده فایدالانور غه، زیمستوا حقنده معلومات آلورغه ممکن دیب بله‌م.

زیمستوا نرسه؟

هر بر پادشاه‌لقده، شولار جمله‌سندن بزنك روسیه ده ده بتون اشلرنی پراۋیتلسۋا (حکومت) کنه باشقاروب قاراب بتره آلمیدر. حکومت یعنی پراۋیتلستۋا بتون پادشاه‌لق اشلرینی قارای، وبتون خلقغه برتیگز باغلانغان زور اشلرنی باشقاره‌در. مونده‌ی اشلرنی عمومی، یا که پادشاه- لق اشینك کیره‌گی دیب ایتورگه یارای. بر اش بتون مملکت خلقینه بر تیگز باغلانغان بولسه، یا که اول اشنی اشله‌و کوب آقچه غه تره‌لوب بر اویاز، یا که بر گوبیرنا خلقینك کوچی یتمه‌سلك بولسه مونده‌ی اشلرنی حکومت باشقاره‌در. مثلا زاکون توزو، عسکر آلو، فلوت یاصاتو، تیمر یوللر صالدرو، پوچته وتیلغراف اشلرن قاراو کبی زور هم‌عمومگه‌باغلانغان اشلرنك همه‌سن حکومت باشقاروب طوره‌در. کوره‌سز، بو اشلر بتون مملکت‌خلقی اوچون برده‌ی کیره‌کلی بولغان عمومی اشلردر. بتون مملکت خلقی اوچون برده‌ی کیره‌کلی اشلر شولای حکومت طرفندن اشله‌نه‌در. بو شولای بولدی.

بزنك روسیه مملکتی‌نك زورلغی، تورلی برده‌تورلی خلقلرنك طور-

Нац. библиотека им. А.-З. Валиди Респ. Башкортостан

غانلغی هر کمگه معلوم . شولای بولغاچ هر یرنڭ اوزینه باغلانغان یرلی یعنی اورنداغی اشلری باردر . بر گوبیرنا خلقینه کیره‌ك واشله‌نورگه تیوشلی بولغان اشلرنی ایکنچی بر گوبیرنا خلقینڭ برده بلمی وکیره‌کسنمی طوروویده ممکن. چونکه تورلی خلقنڭ کیره‌ك یاراغی ، معیشت وکون کورو یوللری، کسبلرینه، یرلرینه قاراب، باشقه باشقه بولادر . بر یرده‌گی کشیلر گله‌ن ایکن ایگو بله‌ن کسب ایتکانده، ایکنچی یرده‌گی خلقلر باقچه‌چیلق، آغاچ کسبی ، اومارطه‌چیلق یا که باشقه بر هنر بله‌ن کون ایتولری بیك کوب . بر یرده مال آورووی بولا باشلاسه ، یا که بر یرده ضررلی قورت‌لر چقسه ، یا که بره‌ر اورنغه مکتب صالورغه ، کتبخانه‌لر آچارغه طوغری کیلسه شوندی اورنلی کیرکلرنڭ ایکنچی بریرده گی خلقلر اوچون برده کیره‌ك بولماوی ممکن . موندی اشلرگه یرلی کیره‌کلر (мѣстныя нужды) دیب ایته‌لر . ایندی شوندی یرلی اشلرنی آنده اشله‌نورگه تیوشلی بولغان نرسه‌لرنی کوب وقتده شول یرده‌گی کشیلر اوزلریگنه بله‌لر . مونا بو یرلی کیره‌کلرنی، طوغری ایتکانده بر گوبیرنا ، یا که بر اویازگه گنه باغلانغان اشلرنی حکومت یا که بتون مملکت خلقی برله‌شب اشله‌می، بلکه شول یرده‌گی خلقنڭ کیره‌کلرن بلکان، آلارنڭ طورمشلرینه توشنکان، شولارنڭ آراسندن وکیل بولغان کشیلر اشله‌ب وباشقاروب طوره‌لردر .

موندی اشلرنی باشقاروب ، خلق‌نڭ کیره‌ك یاراغن یرینه یتکروب طوروچیلر شهرده شهر اداره‌سی — Городская дума — آول وقریه یرلرنده زیمستوالردر .

زیمستوا آول خلقلرینڭ اوزلری آراسندن صایلانغان کشیلردن جییله. یرلی خلقنڭ دنیا کوتو اشلری ناچالستوا طرفندن توگل ؛ بلکه شول خلق طرفندن صایلانغان وکیللر طرفندن اشله‌نوب، یرینه یتکرلوب طوره‌در. شولای بولغاچ «زیمستوا» اوز آرامزدن صایلانغان کشیلر (гласный) نڭ

اوزمز اوچون کیره‌ك بولغان اشلرمزنی اشله‌ب وباشقاروب طورولری بو-
لوب چقه‌در. مثلا بر اویازده یوللرده یاصاتورغه یا که بره‌ر اورنغه (شفا خانه)
آچارغه، بره‌ر اورنغه هنر مکتبی صالورغه، گوبیرنانڭ بر طرفنده مال
آورووی بولسه شونده مال طبیبی (Ветеринаръ) یبه‌ررگه طوغری کیله
ایـکان شونی یبه‌ررگه، خلق آراسیـنه یاڭا ایگن قوراللری طاراتورغه
کیره‌ك‌نی ایکان، شونی طاراتورغه کبی بتون خلققه کیره‌کلی اشلرنی
زیمستوا باشقاروب طوره‌در. شولای ایتوب زیمستوا نیچوك بولسه‌ده یر-
لی خلقنڭ کیره‌کلرینی یرینه یتکررگه، تیره یاق خلقلرینڭ طوره‌شلرن
یڭله‌یتورگه، یاخشیلاتورغه طرشه‌در.

مونی طاغیده یاخشیراق آڭلاو اوچون بر مثال آلایـق. مثلا: بز
اوزمزنڭ یورط اچنده‌گی نرسه‌لربزنی نیـچوك بولسه‌ده یاخشی قـارارغه
طرشه‌مز. قارالتیلرمزنی یونه‌ته‌بز، ایسکرکان اورنلری بولسه یاڭارتا-
بز، مال طووارلرمزنی اورچترگه طرشه‌مز، آورسه نیتسه شوندوق دا-
رو ایتکان برلامز. خاتون بالا چاغالرمزنی تربیه قـیله‌مز، آلارنڭ آدم
ره‌تلی بولولرن تله‌یمز. وقت یتسه بالالرمزنی اوقتورغه بیره‌مز. الحاصل
نیچوکده طورمشمزنی یاخشیلاتور اوچون کون تون اجتهاد قیلابز. بو
اشلردن باشقه دنیاده راحت طورو ممکن بولماغاچ بو اشلر نیچوك اشله-
نه‌لر. شولای اوزبز اوچون اوزبز طرشو هر برمزنڭ بورچیدر.

ایندی بتون خلق‌ده بر اویو جماعتی (عائله) توسلیدر. بزنـڭ کون
کورشلرمزنڭ کوبسی بربرمزگه باغلانغان. بارچه‌مز اوچون بر تیـگز
گیره‌کلی بولغان اشلر طولوب یاطا. بو اشلرنی بر ایکی کشیگنه اشله‌ی
آلمی. هم آلای کشی اوچون کشی اشله‌و عادتده یوق نرسه. شولای هر
کم اوز اشی بلن اوزی مشغول بولغاچ اورطامزده اورطاق اشله‌رگه تیوشلی
بولغان اشلرنی کم اشله‌رگه کیره‌ك؟ مثلا: بزنـڭ بالالرمزنی اوقتور

Нац. библиотека им. А.-З. Валиди Респ. Башкортостан

اوچون مکتب‌لر کیره‌ك ایکان، یایسه آورولرمزنی قارارغه دوقتورلر، آلارنی دوالرغه دارولر، آلارنی تربیه قیلوب یاتقررگه بالنیتسه‌لر حاجت ایکان بولارنی بزگه کم حاضرلاب بیرر؟ حالبوکه بولار وباشقه شونده‌ی اشلر هر برمز اوچون بیك کیره‌ك هم بیك تیوشلیدر. سین اشله، یا که تگی اشله سون دیب طورساق، یا که برمزده اشله‌مه‌ساك البت یاخشی بولماس.

یوغاریده، هربر یرنڭ اوزینه کوره کیره‌کلی اشلری بولا، اول اشلرنی ایکنچی یرده‌گی خلقلر بلمه‌سکه‌ده ممکن دیکان ایدم. بر هم شولای. یرلی واورنلی اشنی یرلی خلق آرتقراق بلوچه‌ن بولا. یرلی خلق اوز یرنده‌گی کیره‌ك اشلرنی کوبره‌ك بله‌در. شونڭ اوچون یوغاریده یازلغان بزنڭ عمومی اشلرمزنی یرینه یتکروب اشله‌ب طوررغه اوز آرامزدن یه‌نی قایسی یرده بولسه‌ده شونداغی یرلی خلقلر آراسندن بتون خلقغه خدمت قیلورغه کشیلر صایلانالر. صایلانغان کشیلرنڭ شول یرلی خلقغه کیره‌کلی بولوب طابلغان اشلرینی یرینه یتکررگه طرشولرینه، بویولده خدمت ایتولرینه «زیمستوا» دیب ایته‌لر. «زیمستوا» نڭ نیچوك بولا ایکانی تیزدن توبانده یازلاچق بولغانغه کوره بو اورنده قسقه‌غنه: زیمستوا اداره‌سی یرلی خلقلر طرفندن صایلانغان وکیللرنڭ، یرلی خلقنڭ دنیا کوتو ومعیشت ایتولرینه باغلانغان اشلرن یخشی یولغه صالورغه، آلارنڭ عمومی اشلرن آلغه یباررگه، آلارنی آغاتورغه اجتهاد ایتارگه یاصالنغان بر «اداره» دیب کیته‌م. زیمستوانڭ خلق اوچون غایت فایده‌لی بر اداره ایکانلگی یوغاریده یازلغان هم توبانده یازلاچق سوزلردن آڭلانسه کیرك. موندن صوڭ بزگه زیمستوانڭ نرسه ایکانن، نیلر اشله‌ی آلغانن، زیمسکی صابرانیه غه غلاصنیلرنڭ نیچوك صایلانغانن، زیمسکی صابرانیه‌نڭ نرسه ایکانن، بزگه کیره‌کلی اشلرنی قایده وقای اورنده جییلوب قاراغانلقلرن، اول اشلرنی نیچوك یرینه یتکرگانلکلرن بلو قالادر. موندی اشلرنی هر قایومزغه بلورگه وتزشنورگه تیوشلیدر.

Нац. библиотека им. А.-З. Валиди Респ. Башкортостан

روسیه‌ده زیمستوانڭ باشلانووی.

بزنك روسیه مملکتنده زیمستوا ۱۸٦٤ نچی یلده باشلاب کورنکان. یعنی شول یلده ۳۵ گوبیرناغه زیمستوا آچو اوچون رخصت قیلنوب زا کون چغارلغان. بو وقتغه چاقلی روسیه خلقینك کریپستنوی یعنی کرستیان بولما غانلری حکومت طرفدن تورلیچه اداره قیلنوب یرلی اشلری تله‌سه نیچوك شولای بارغان. کرستیانلری بایارلر قول آستنده بولوب آلار طرفدن اداره قیلنغانلر. یعنی آلارنك همه اشلرن اوزلرینك بایارلری باشقاروب طورغانلر.

۱۸٦۱ نچی یلده پادشاهمز ایکنچی آلیکساندر حضرتلرینك مانیفیست عالیلری بوینچه کرستیان خلقلری پامیشچیكلر قولندن آزاد قیلنغاچ بو کرستیانلرنك، همده تورلی صنفداغی آول کشیلرینك اوز آرالرنداغی اشلرن باشقاروب طورر اوچون آیرم بر ترتیب (پاره‌دکه) گه محتاج بولنغان. شونك اوچون ۱۸٦٤ نچی یل زا کونی بله‌ن زیمستوا آچارغه رخصت ایتلکان. ایندی باشلاب زیمستوالر آچلغانینه بو یل تمام ٤۸ یل بولادر.

۱۸٦٤ نچی یل زا کونی بوینچه زیمستوا نیچوك بولغان؟ صوڭندن نینده‌ی اوزگه‌رشلرگه اوچراغان؟ مونی یاخشیلاب بلور اوچون زیمستوانڭ باشندن باشلاب سویله‌رگه طوغری کیله‌در. صوڭندن بر آز اوزگه‌رشلر بولسه‌ده بو اوزگه‌رشلر زیمستوانڭ نرسه ایکانن بلورگه قارشی کیلمیدر. خصوصا مبنم ترتقان یولم طوغری زیمستوانڭ نرسه ایکانن بلدرو بولغانغه آول خلقی آڭلاردای یاقلارنغنه آلوب باشقه اوزگه‌رشلرنڭ سببلرینه، پایسه بولای کیره‌ك ایدی، تگله‌ی کیره‌ك ایدی دیب ایتو یوللرینه آرتق کرمیمن. بردن آندی فلسفه‌لرنڭ بزنڭ خلق اوچون آرتق فـــایده‌سی یوق، ایکنچیدن تیران مسئله‌لرگه کروب اصل مقصودن یراقله‌شونك کیره‌کی یوقدر.

١٨٦٤ نچی یل زا کونی بوینچه زیمستوا نیچوك بولورغه تیوشلی بولغان شوندن باشلاب یازوب کیتەم. حاضرگی کونده زیمستوالر ١٨٩٠ نچی یل زا کونی بوینچه توزلوب شول یول بلەن اداره قیلنسەلرده مونی چنلەب بلو زیمستوانك باشندن یعنی طامرندن بلورگه طوقتی طورغان اورنلری کوبدر.

گوبیرنسکی هم اویازنی زیمستوا.

بزنك روسیه خلقی ایكی ألك آوللرغه، ۋولصتلرغه، صوکره اویاز هم گوبیرنالرغه بولنەدر. بر آولنك اوز آراسنده بولغان اشلری سیلسکی اصخود دەغنه قارالوب شونداغی کیڭاش بله بته. بر اش بتون بر ۋولصت خلقینه بر تیگز باغلانغان بولسه بواش ۋولصتنوی اصخود بلەن بته. اش زورایغان صاین اداره قیلنغان اورن زورایوب اویاز هم گوبیرناغه بولنه باشلی. یعنی بر اویاز خلقینه بر تیگز کیرەکلی اش بولسه ـ اویاز آرقلی قارالا، آندن‌ده زورراق أش بولسه ـ گوبیرنا آرقلی اداره قیلنا باشلی. اش شولای بولغانغه کوره زیمستواده «گوبیرنسکی» هم «اویازنی» اسمنده ایکیگه بولنەدر. بتون گوبیرنا خلقینه بردەی کیرەك بولغان زور اشلر، یا که زور صوما، کوب راصخود بلەن اشلەنه طورغان نرسەلر گوبیرنسکی زیمستواده قارالا هم شولار طرفندن اشلەنەدر. بر اویاز خلقینه بەیلەنگان، یا که آز ماز صوما بلەن اشلەنه طورغان اشلر اویازنی زیمستوا طرفندن اشلەنەدر. گوبیرنسکی زیمسکی صابرانیه بلەن گوبیرنسکی زیمسکی اوپراوادن گوبیرنسکی زیمستوا جییله. یعنی بولار ایکاوی برگه «گوبیرنسکی زیمستوا» دیب ایتلەدر. اویازنی زیمسکی صابرانیه بلەن اویازنی زیمسکی اوپراۋادن «اویازنی زیمستوا» بولادر.

گوبیرنسکی زیمسکی صابرانیه، هم گوبیرنسکی زیمسکی اوپراۋا

Нац. библиотека им. А.-З. Валиди Респ. Башкортостан

بتون غوبيرناغه بره‌وگنه بولا . اويازنی زيمسكی صابرانيه بله‌ن اوي‌ازنی زيمسكی اوپراۋا هر بر اوياز صايون بره‌ر بولادر . مثلا : بزنڭ اوفا گوبيرناسنده بر گوبيرنسكی زيمسكی صابرانيه بولا - « اوفيمسكی » ديب ايتله . هم بر گوبيرنسكی زيمسكی اوپراۋا بار - اوفا شهرنده طوره‌در . اوفا گو- بيرناسنده آلتی اوياز بولغانغه كوره، آلتی اويازنی زيمسكی صابرانيه ، آلتی اويازنی زيمسكی اوپراۋا باردر . بو صابرانيه هم اوپراۋلر اويازنی شهرده بولادر . اوفاده ، بيرسكيده ، مينزله‌ده ، بله‌بيده ، استرلی‌طاماقده ، هم زلاتاوست شهرلرنده‌در . بزنڭ اوفا گوبيرن‌اسينڭ بتون زيمستوا اشلری اوشبو مذكور اورنلرده قارالوب شولار طرفندن باشقارلوب طوره‌در .

ايندی بزگه زيمسكی صابرانيه‌نڭ هم اوپراۋانڭ نرسه ايكانن، نی ره‌وشلی برلغانلقلرن ، هم غلاصنی‌لرنڭ نيچوك صايلانغانلقلرن ، مونڭ زا كون بوينچه نيچوك ايكانن ، هم نرسه‌لر اشله‌رگه ڨوللرندن كيلگانن ، زيمستوانڭ خلق كيره‌گی اوچون اش اشله‌رگه قايدن آقچه آلغانن بلورگه كيره‌ك . مونا بولارنی برم برم ره‌تی بله‌ن يازوب كيته‌مز . ايڭ الك « اويازنی زيمسكی صابرانيه‌نڭ » نيچوك بولغانلغن ، آنده غلاصنيلرنڭ نيچوك صايلانغانلغن ڨاراب قارايق :

بله‌سز، بر آول خلقی اوزلرينڭ اوبشی اشلرن اشله‌رگه تله‌سه‌لر سيلسكی اصخود يعنی آول كيڭاشی ياصايلرده شونده همه آول خلقی برگه جييلوب بر اشنی اشله‌رگه ياكه اشله‌ماسكه كيڭاش ايته‌لر . اوزلرينه كيره- كلی اشلر حقنده بتون آول خلقينڭ ، ياكه بر ۋولص كشيلرينڭ بر يرگه جييلولری ممكن بولسه‌ده بتون اوياز خلقينه كيره‌كلی اشلر حقنده كيڭاش ايتار اوچون بار اوياز خلقينڭ بر يرگه جييلولری هم كيڭاش ياصاولری ممكن توگلدر . ايندی بولارغه نی اشله‌رگه كيره‌ك؟ . مونا ايندی بولار

Нац. библиотека им. А.-З. Валиди Респ. Башкортостан

اوزلری آراسندن اوزلرندن وکیل ایتوب، اوز کیره‌کلرن قارار اوچون، زاکون بوینچه کوبمی بیل‌گیله‌نگان شول چافلی، غلاصنی صایلیلر. مونا اوشبو خلق طرفندن صایلانغان کشیلرگه «غلاصنی» هم بولارنڭ جیلشوب خلق کیره‌گی حقنده کیکاش یاصاولرینه «زیمسکی صابرانیه» دیب ایتله‌در. شولای بولغاچ زیمسکی صابرانیه دیگان سوز خلق طرفندن صایلانغان غلاصنی‌لرنڭ بر یرگه جیلوب شول خلقلرنڭ کیره‌کلری طوغریسنده کیکاش ایتولری دیکان سوز بولوب چغه‌در.

زاکون بوینچه بو غلاصنی‌لر: ١ نچی) یرخواجه‌لرندن، ٢ نچی) شهر خلقی آراسندن، ٣ نچی) آول کشیلری آراسندن صایلانه‌در.

شونیده بلورگه کیره‌ك، که تله‌گان بر کشی غلاصنی بولوب صایلی‌ده هم صایلاناده آلمیدر. بلکه غلاصنی بولوب صایلانو، هم صایلاو اوچون‌هر برسینڭ شرطلری باردر. مثال اوچون اوفا گوبیرناسینی آلایق.

١٨٦٤ نچی یل زاکونی بوینچه یر خواجه‌لرندن بولغان اویازنی سییزدگه اوفا گوبیرناسندن توبانده‌گی کشیلر غلاصنی صایلی آلالر:

١) اوفا هم مینزه‌له اویازلری اوچون‌اشکه یاراقلی ٢٥٠ دیسه‌تینه یری بولورغه تیوشلی. قالغان دورت اویازده بولسه ٣٥٠ دیسه‌تینه‌دن کیم بولماسقه کیره‌ك.

٢) کوچمی طورغان (غیر منقول — Недвижимое имущество) اون‌بش مڭ صوملق ملکی (ایمینیه‌سی)، یا که یلینه آزنده آلتی مڭ صوم آباروت‌کیتره طورغان زاڤودی بولغان کشیلر.

٣) یر خواجه‌لرینڭ، چیرکاو مناستر کبی اوچریژدینیه‌لرنڭ، بره‌ر اوبشستوا، یا که کامپانیه‌لرنڭ داڤیرنی‌لری یعنی آلارنڭ وکیللری‌ده صایلاوغه قاتشه آلالر. لکن بولارنڭ هر برسینڭ ١ نچی ٢ نچی رقمده (نومیرده) کورسه‌تلگان قدری یرلری یا که مال ملکتلری بولورغه تیوشلی.

٤) ٣ نچی رقمده کورسه‌تلکان خواجه‌لرنڭماللری ١نچی ٢نچی رقمده کورسه‌تلکان درجه‌گه یتمه‌سه بو خواجه‌لر برله‌شوب بر ۋیبورنی صایلای آلالر. بولار طرفندن ۋیبورنی بولوب صایلانغان اوپولنومرچننی‌ده غلاصنی صایلارغه قاتشا آلادر. لکن بو برله‌شکان خواجه‌لرنڭ اوفا، مینزه‌له اویازنده بولسه ١٢ ١/٢ دیسه‌تینه، باشقه دورت اویازده ١٧ ١/٢ دیسه‌تینه یرلری بولورغه، یا که ٧٥٠ صوملق کوچه‌ی طورغان ملکلری، یایسه ٣٠٠ صوم آباروت یاصی طورغان زاۋودلری بولورغه تیوشلی.

ایندی کیله‌یك شهر خلقلرینڭ حالینه. ١٨٦٤ نچی یل زاکونی بوینچه شهر کشیلرندن توبانده‌گی کشیلر زیمسکی غلاصنی صایلارغه قاتشه آلالر:

١) قولنده سوداگارلك شهادتی (Купечес. свидѣтельства) بولغان کشی.

٢) شهر یرنده آلتی مڭ صوملق آباروت یاصی طورغان فابریگی یا که سوداسی بولغان کشی.

٣) همده شهر اچنده آز بولغانده اوچ مڭ صوملق یورط قارالتی‌سی بولغان کشی.

ایندی آول کشیلرینه کیله‌یك:

آول کشیلری باشلاب سیلسکی اصخودده(*) ۋیبورشیك صایلایلر. بو ۋیبورشیکلر اوزلری طاغیده بر یرگه جیيلوب اوزلرینڭ تله‌گان کشیلرن غلاصنی ایتوب صایلایلر. شونڭ بله‌ن آول خلقینڭ غلاصنی صایلاوی تمام بولادر.

(*) لکن بو اصول، صوڭندن یعنی ١٨٩٠ نچی یل زاکونی بوینچه اوزگارلوب، سیلسکی اصخودده صایلاو بتوب ۋولصتنوی اصخود بله‌ن صایلاو لازم ایتلدی.

Нац. библиотека им. А.-З. Валиди Респ. Башкортостан

توبانك يازلغان كشيلر هيچ بر وقتك غلاصنی صايلارغه قاتشه آلميلر :
١) يەشی يكرمی بيشدن كيم بولسه. ٢) خاتونلر. ٣) پادصود بولوب طابلغان كشيلر. ٤) ئلـكك صودقه بيرلوب آپراودن بولماغانلر.
٥) روسيه پوددننی (تبعەسندن) بولماغان كشيلر.

ايندی بتون گوبيرناده كوبمی غلاصنی صايلانا شونی قارايق.

١٨٦٤ نچی يل زا كونی بوينچه اوفا گوبيرناسندن ٢٥٦ زيمسكی غلاصنی صايلانورغه تيوش ايدی. صنف جهتندن قاراغانده بو غلاصنيلر- نك ١١٩ زی ير خواجەلرندن يعنی پاميشچيكلردن، ٢٥ شی شهرخلقندن (كوبرەگی سوداگارلردن)، ١١٧٠ سی آول خلقندن يعنی كرستيانلردن بولادر.

اوشبو ايكی يوز ابللی آلتی غلاصنی نی اويازلرگه بولكانده توبانده‌گيچه طوغری كيلەدر.

اوفا اويازنده	٧٢	كشی
بەلەبەی اويازنك	٣٢	» »
بيرسكی ده	٢٨	» »
زلاتاوست ده	٢٠	» »
مينزەله ده	٤٢	» »
استرلی‌طماق اويازنده	٦٢	» »

بوصايلانغان غلاصنی‌لردن باشقەقازانك پريستاۋيتللری (وكيللری) هم اوديل مأمورلری‌ده اويازنی زيمسكی صابرانيەغه قاتشاآلالر. بو زيمستواغه غلاصنی بولوب صايلانغان كشيلر اوچ يلغه صايلانالر. يعنی زيمستواغه غلاصنی صايلاو هر اوچ يل صاين بر مرتبه بولوب طورەدر. يوغاريده كورسەتلكان رەوشچه زا كونغه موافق صايلانغان غلاصنيلر يلينه بر مرتبه كوز فصلنده اويازنی شهرگه جييلوب اوزلرينك قوللرينه بيرلـكان اشلر حقنده كيڭاش ايتەلر. هم قرار ياصيلر. اوشبو رەوشچه غلاصنی‌لرنك

جییلشوب کیڭاش یاصاولرینه «اویازنی زیمسکی صابرانیه» دیب ایتلهدر.
بولارنڭ صابرانیهلری زاکون بوینچه اون کوندن آرتق بولماسقه تیوشلی. بو غلاصنیلر یلینه برگنه رهت جییلهلر. اما بیك کیرهکلی اشلر بولوب کیتکانده، داخلیه مینیستریڭ رخصتی بلهن فوق‌العاده (Чрезвычайный) اویازنی زیمسکی صابرانیه یاصارغهده ممکن بولادر.

بز ایندی زیمسکی صابرانیهنڭ نرسه ایکانن بر آز بلدك. خلق طرفندن یوغاریداغی رهوشچه صایلانغان غلاصنیلرنڭ هر یلده بر رهت خلق کیرهگی حقنده جییلشوب کیڭاش ایتولرینه «زیمسکی صابرانیه» دیب ایتله ایکان.

اویازنی زیمسکی صابرانیه نیندی اشلر بلهن مشغول بولا؟.

١٨٦٤ نچی یل زاکونی بوینچه اویازنی زیمسکی صابرانیه توبانده یازلغان اشلر حقنده کیڭاش ایته هم قرار یاصی آلادر:

١) زیمستوانڭ مال ملکن، کاپیتالن، آقچهسن قاراماق یعنی نظارت ایتمك؛

٢) زیمسکی یورتلرنی، هم زیمسکی یوللرنی یاصاتمق وتوزهتدرمك؛

٣ آچلرغه یاردم ایتو اشلرن قارامق؛

٤) زیمستوانڭ اینگولك اشلری اوچوی بولغان مؤسسهلرینه نظارت ایتمك، فقیرلك یوللرن بیکلهو چارهلرینی ازلهمك؛

٥) زیمسکی استراخو فکهنی قارامق. یعنی نظارت قیلمق؛

٦) سودا هم هنر اشلرن آرتدرو، یاخشیلاتو یوللرینی قاراو بلهن مشغول بولمق؛

٧) اشقوللر (مکتبلر)، بالنیتسهلر، هم تورمه اشلرینڭ رهوشن قارامق؛

٨ حیوانلر آراسنده بولا طورغان آورولرغه قارشی طورو، چیکرتکه،

Нац. библиотека им. А.-З. Валиди Респ. Башкортостан

بومران، وباشقه تورلی حشراتلردن ایگنلرگه کیله طورغان ضررلرنی بترو، بولارغه قارشی طورو چاره‌لرینی کورمك؛

٩) زیمسکی پوچته‌لر تأسیس ایتو، صالداتلرنی، آپالچینلرنی، کیینلرو، کیره‌ك یاراقلرن قاراوده، آلارنی چیتکه یبه‌روده، هم موبلیزاتسیه وقتلرنده حکومتکه یاردم قیلو، هم‌ده بعض مأمورلرنی طوتوده حکومتکه بولشلق ایتو اشلری بلەن مشغول بولمق؛

١٠) بعض کازوننی نالوغلرغه راصکلادکه یاصامق؛

١١) زیمسکی نالوغلرغه راصکلادکه یاصاب شونی جیمق؛

١٢) زیمستوانڭ تورلی اشلری حقنده پراڤیتلستواغه تورلی اصپرافکه لر یاصامق یعنی اشنڭ اصلن ایرشدرمك.

بولاردن باشقه اویازنی زیمسکی‌صابرانیه‌غه توبانده‌گی اشلرده متعلق بولادر، بیگره‌کده:

١) سودا اشلری آچارغه، بازارلر یاصارغه رازریشینیه (رخصت) بیرمك؛

٢) یوللرنی یاخشی ناپراڤلینیه‌گه اوزکارتمك، کیره‌ك بولغانده آول یوللرن زیمسکی یوللر ره‌تینه قوشوب، اویاز یوللرن آول یوللری حسابینه قویمق (*)؛

٣) گوبیرنسکی زیمستوا طابشرغان اشلرنی یرینه یتکروب، صوڭنده بو اشلر حقنده حساب بیرمك.

(*) بتون اویاز خلقی اوچون کیره‌ك بولغان، آلار عموما فایدالانغان یولغه اویازنی یول دیب ایته‌لر. شونڭ اوچون اول یولنی زیمستوا توزه‌تدره‌در. ایندی کوبره‌ك بر آول خلقی فایدالانا طورغان، بتون‌اویاز خلقی اوچون اهمیتی بولماغان یول بولسه «آول یولی» دیب ایته‌له، هم موندی یوللرنی شول تیره‌ده‌گی اوبشستوا توزه‌ته‌در. ٢ نچی ماده بوینچه یوللرنڭ اهمیتینه بناءً بو یوللرنی شولای آلشدرغه ممکن بولوب چغه‌در.

Нац. библиотека им. А.-З. Валиди Респ. Башкортостан

Национальная библиотека
имени Ахмет-Заки Валиди

موناوياز نی زیمسكی صابرانیه یوغاریده یازلغان اشلر حقنده کیڭاش قیله ، هم فایدەلی رەوشده قرار بیرەدر . یوغاریده یازلغان اشلر اون‌بیش ـ اون‌آلتیغنه ماده بولوب کورنسەده برەم برەم قاراغانده بو اشلرنی برینه یتكرو نهایت درجەده کوب اجتهاد صرف قیلورغه توقف ایتەدر . مثلا ٧ نچی رقم آستندەغی «اشقولالر اشن قاراو بلەن مشغول بولا» دیگان سوزنی قارایق ـ بو بتون بر اویاز خلقینڭ بالالرن اوقتو ، آلارنی آغارتو ، آلار اوچون یتارلك قدری مكتبلر آچو اشلرن قارامق دیگان سوزدر . باشقه نرسەلرنی شوڭا چاغشدروب قارارغه ممكن شولای بولغاچ اوقوچیلر شاید زیمستوانڭ ، هم آنڭ باشقارغان اشلرینڭ نی چاقلی مهم ، واول خلقلری اوچون نی چاقلی کیرەكلی ایكانن آڭلاغانلردر . مثال اوچون برگنه اویازنی آلایق : مثلا اوفا اویازنده شهر خلقلرن ایسابكه کرتمی حسابلاغانده آوللرنده دورت یوز مڭدن آرتغراق خلق بار . موناوشبو دورت یوز مڭدن آرتغراق کشیلرنڭ کیرەكلی ، عمومی بولغان اشلرن برینه یتكرو اوچون زیمستوا طرشه . طبیعی بو چاقلی خلقنڭ کیرەگینی اشلەو ، بو چاقلی زور اشلرنی باشقارو اوچون غایت زور تدبیر ، نهایتسز اجتهاد ، هم اشنی بیك یاخشی اویلاب یورتو کیرەكدر . اشنی تلەسەلر نیچوك ، تدبیرسز یورتسەلر البت زیمستوادن کوتكان قدری فایده بولماس ایدی . مثلا زیمستوا باشلاب گلەن بر اویازدەگنه اشقولالر آچو بلەن مشغول بولوب ایكنچی اویازلرنی برده قارامی صوڭغه قالدرسه بو اش البت یاخشی بولماس ایدی . بولای بولغانده بریردەگی خلقنڭ بالالری اوقوب ایكنچی یردەگیلر چب‌چی نادان بولوب قالورلر ایدی . دخی زیمستوا بتون اویازگه کوپر صالدرو ، یوللر یاصاتو بلەن مشغول بولوب شونڭ بلەن ئلله نیچه یللر اوتكارسه ، صوڭندن ایكنچی براشكه کرشسه بوده بیك یاخشی بولماس ایدی . باشقه اشلرده شولای‌وق . برسن اشلەب ایكنچیسن

Национальная библиотека имени Ахмет-Заки Валиди

قالدرو يايسه وقتندن كيچكدرو هيچ بر يارامی. هم اشلرنی تيگزله‌ب ممكن قدری يرينه يتكروب آلوب بـاررغه كيره‌ك. مونك اوچون‌ده زيمستوا اربابينك يرلی خلقنك كيره‌كلی اشلرن بلگه‌ن، اشلـكلی، عقللی، اجتهادلی بولولری لازمدر. اوشبولرنی اويلاغانده زيمـستواغه غلاصنی صايـلاغان وقتده بلملی، اشلـكلی كشيلرنی صايلارغه تيوشلی ايكانی آچق معلومدر.

زيمستوانك اشله‌ی طورغان اشلری شولای زور، هم بيك كيره‌كلی بولغانغه كوره مونك اوچون چيكسز اهميت بيره‌لر. قاچان زيمسكی غلاـ صنيلر اويازنی زيمسكی صابرانيه‌غه جييلسه‌لر آلار آنده هربر يل اوچون شول يل اچنده نی اشـــــلراشله‌رگه كيره‌ك، خلقغه ايك كيره‌كلی بولغان اشـلر نرسه، ونی يول بله‌ن بارغانده فايده‌لی بولاچق؟. شـولارنك همه‌سون اعتبارغه آلوب نيچوك فايده‌لی ايتدروب اشله‌و ياغيني تيكشره‌لر. هم ايك كيره‌كلی، ايك واژنی اشلرنی ئلـگره‌ك اشـله‌رگه يعنی آلغه قويه‌لر.. هريل اوچون اسميتالرياصايلر. صابرانيه‌غه بورندن حاضرله‌گان داقلادلر كرته‌لر. مونا شولای بولغانده چن زيمسكی صابرانيه بولادر.

بو يرگه چـاقلی اوقوب بز «اويازنی زيمسكی صابرانيه» نك نيچوك بولغانن، نيلر اشله‌ی آلغانن بر آز بلدك. ايندی اويازنی زيمسـكی اوپراۋانك نرسه ايكانن بلور اوچون توبانده‌گی بابنی اوقوب قارايق.

اويازنی زيمسكی اوپراۋا نرسه؟

يوغاريده ايتكانچه اويازنی زيمسكی صابرانيه، جييلغان وقتده زيمستواغه باغلانغان اشلرنی قاراو، هم شولارنی اشـله‌و بله‌ن مشغول بولادر. زا كون بوينچه اويازنی زيمسكی صابرانيه اون كوندن آرتق، گوبيرنسكی زيمسكی صابرانيه يگرمی كوندن آرتقغه صوزلماسقه تيوشلی. عادتده طش بولغان

صابرانیه‌لر داخلیه مینستریننك رخصتی بوینچه فقط ایکی کونگنه بولا. هر کمگه معلوم، که زیمسکی غلاصنیلرننك یل بوینچه بر رەت جیـیلوب اون کون یکرمی کون کیڭاش ایتولری، هم نرسه‌لر اشـله‌رگه قرار بیرولری بله‌نگنه اش بتمی. بلـکه بو چاقلی زور اشلرنی اشله‌ب، آرتندن یـوروب باشقاروب طورر اوچون هر وقت آش باشنده طوره طورغان کشیلر کیره‌کدر. غلاصنی‌لرننك جییلوب کیڭاش ایتولرن کوته‌رگه یاراماغان آشغچ اشلر بولا. ئه، عمر اوتب طوره. هر بر کون‌ننك اوزینه مخصوص باشقه تورلی بر اشی بار. یل بوینچه آورولرنی قارارغه، پوچته بورتورگه، مکتب‌لر آچارغه، آلارنی اداره ایتارگه، یوللر توزه‌تدررگه هم آلارنی قارارغه کیره‌ك. بو اشلرننك هیچ برسی اوتزفرق غلاصنی‌ننك جییلوب «اشله‌رگه کیره‌ك» دیب ایتولرندن‌گنه اشله‌نوب بتمی. آلار فقط اشنی اشـله‌رگه قرار یاصیـلر. همان تیز اشله‌رگه، کیچکدررگه یارامی طورغـان اشـلر چغوبقنه طوره. ایندی شوندی اشلرنی اشله‌ب یرینه یتکروب، زیمسکی صابرانیه کورستکان یول بوینچه همه اشلرنی باشقاروب طورر اوچـون هر وقتده اش اوستنده طوروچیلر کیره‌ك بولا ایکان. مونا شوننك اوچون «اویازنی زیمسکی اوپراۋا» دیکان بر اداره یاصالغان. اویازنی زیمسکی اوپراۋانـك هر بر اویاز اوچون بره‌ر بولغانلغن یوغاریده یازغان ایدك.

۱۸٦٤ نچی یل زاکونی بوینچه اویازنی زیمسکی اوپراۋاده بر رئیس یعنی باشلق (Предсѣдатель) هم اویازنی زیمسکی صابرانیه طرفندن اوچ یلغه صایلانغان ایکی چلین بولادر. مونك اوستینه اوپراۋا اوزینه بولشلق ایتار اوچون کیره‌ك قدری یاردمچیلر آلادر. شول کشیلر یل بوینچه زیمستوانك همه اشلرن باشقاروب یرینه یتکروب طوره‌لر. شوندن یـل آخرنده اوزلریننك اشله‌گان اشلرندن، توتقان راصخودلرندن «اویازنی زیمسکی صابرانیه» جییلغان وقتده حساب بیره‌لر. اوپراۋاده خدمت

Нац. библиотека им. А.-З. Валиди Респ. Башкортостан

ایتوچیلرهر برسی اوزلرینڭ اشلرن یرینه یتکره‌لر . یعنی اوز آتدیللر-
نده اوزلرینڭ اوستلرینه یوکله‌نکان اشلرنیگنه اشله‌یلر . زیمستوا هر بر
اش اوچون شول اشکه متخصص بولغان کشیلرنیگنه اوزینه خدمت ایتارگه-
آلادر . زیمستوانڭ طشقی اشنده بولغان آدملر شولایوق اوزلرینڭ اوستلر-
ینه یوکله‌نکان وظیفه‌لرینی ادا ایته‌لر . مثلا : اوچیتللر اوقته، دوقتور هم
فیلدشرلر دارو ایته، تیخنیکلر یوللر توزه‌تدره‌لر و باشقه‌لرده شولای. زیمسکی
اوپراۋا یل بوینچه اوزینه باغلانغان اشلرگه نظارت ایتوب، اشله‌تدروب
یرینه یتکروب طوره . یعنی زیمستوا خدمتنده بولغان کشیلرنڭ هر بر-
سی اوز اشلرن اشله‌ونی بله‌لر . بولارنڭ اشله‌کان اشلری‌نڭ یرینه یتکرلوب
یتکرلماوی پریدسیداتیل هم چلینلرنڭ قاراماغینه قایته . یعنی آلار بو
اشلرنی همان تیکشروب قاراب طوره‌لر . زیمستواده یوموشلری بولغان
کشیلر اوشبو «زیمسکی اوپراۋا» دیکان یرگه کیلوب هر بر اشنڭ اوزینه
مخصوص بولمی بولا ، شونده مراجعت ایته‌لر . مثلا : اوقو اشینه عائد بولغان
یوموش، وأش بولسه اول وقتده «نارودنی آبرازاۋانیه» آتدیلینیه‌سینه
مراجعت ایته‌لر و باشقه‌لرده شولایوق .

اویازنی زیمسکی صابرانیه، هم اویازنی زیمسکی اوپراوا ١٨٦٤ نچی یل
زاکونی بوینچه اوزلرینه زاکونده کورسه‌تلکان اشلردن باشقه اشلرگه
قاتشه آلمیلر . مثلا صودیبنی اش، عسکری هم‌ده پالیتسه اشلرینه قسلوغه
حقلری یوقدر .

مونده صوڭ، زیمسکی صابرانیه، هم اوپراۋا اوزلرینڭ هربر اشلر
نده گوبیرناطور هم یوغاری دائره‌ده‌گی ناچالستوانڭ قاراماغنده طوره-
لر . آلار تصدیق قیلماغان وقتده صابرانیه‌نڭ هیچ بر قراری زاکون
قوتن آلا آلمیلر . حتی بعض اشلر حقنده گوبیرناطور زیمسکی صابرا-
نیه‌غه کیلگاش ایتارگه رخصت بیرماسه‌ده اختیار لیدر . شولایده زیمسکی

Нац. библиотека им. А.З. Валиди Респ. Башкортостан

صابیرانیه گوبیرناطورنی اوزلرینڭ اشلرینه اورنسز قاتشا دیب بلسه گو-
بیرناطور اوستندن سیناتقه شکایت (ژالوبه) ایتارگه قولندن کیلهدر. اگر
زیمسکی صابرانیه بر زاکوننڭ (عموم غصودارستوۋیننی توگل، بلکه
یرلی زاکون) یتشسز، یرلی خلقنڭ طورمشینه موافق توگل ایکانن بلسه
بو زاکوننی آلماشدرونی حکومتدن صوری آلادر.

موندهچاقلی یازلغان سوزلردن «زیمسکی صابرانیه» بلهن «زیمسکی
اوپراۋا» نڭ نرسه ایکانلکلری شاید بر آز بلنسه کیرهك. ایندی بزگه
گوبیرنسکی زیمسکی صابرانیه بلهن گوبیرنسکی زیمسکی اوپراۋانڭ نرسه
ایکانن بلهسی قالدی. لکن آلارنی بلونی صوڭغهرهق قالدروب «زیمستوا
بو چاقلی اشلهرنی اشلهرگه آقچه قایدن آلا؟» دیگان سؤالگه اوشبو آراده
جواب بیروب کیتهم.

زیمستوا قایدن آقچه آلا؟

هر کمگه معلوم، که بو چاقلی کوب هم زور اشلرنی اشلهر اوچون کوب
آقچه کیرهك بولادر. ایندی زیمستوا بو آقچهنی قایدن آلا؟.

یوغاریده یازلغانچه زیمستوانڭ اشلهی طورغان اشلری کوب بولغان کبی
آقچه کیله طورغان اورنلری ده کوبدر. ایڭ أللك زیمسکی صابرانیه زاکون بوینچه
یر، زاۋود، فابریك، سودا اشلری وباشقه شولارغه اوخشاغان نرسهلرگه
اصبوریعنی نالوغ صالا آلادر. هربر زیمسکی صابرانیه اوزینڭ جییلوشنده
کیلهچك یل اوچون تونارغه کوبمی آقچه کیرهك بولاچق شونی حسابلای.
شوشی کیلهچك یل اوچون توزولگان حسابقه «اسمیتا» دیب أیتلهدر. اوشبو
اسمیتا بوینچه کیلهچك یل اوچون کوبمی راصخود کیرهك، کوبمی نالوغ
جیارغه طوغری کیله شول صومانی راصکلادکه قیلوب یعنی طاراتوب نالوغ
تولهوچیلرگه - یرخواجهلرینه، فابریك، زاۋود خواجهلرینه هم یوغاریده

Нац. библиотека им. А.-З. Валиди Респ. Башкортостан

صاتالغان باشقه شونك كبى اورنلرغه نالوغ ايتوب صالنا، هم شول اورنلردن آقچه جييله‌در.

شونينك بلورگه كيره‌ك: يللق راصكلادكه‌ده هر وقتنده نالوغ راصخودقه قاراغانده كيم صالنا. «بو كيم اورنني قايدن آقچه آلوب طوتره‌لر صوك؟» ده ديسه‌گز: زيمستوانك نالوغدن باشقه يردن كيله طورغان داخودلرى كوبدر. مثلا بعض زيمستوالرنك صاقلق كاپيتالى، يرلرى، يا يسه فايده كيتره طورغان بنالرى بولا. زيمستوا بولاردن پراسينت، يا كه آرينده آقچه‌سى آلادر. موندن باشقه هر بر زيمستوا بعض راصخودلر اوچون قازنادن‌ده آقچه آلا. بعضا چيت يعنى چاصتنى كشيلردن خصوصى ياردملرده بولا. بولاردن باشقه زيمستوانك طاغين داخود كيتره طورغان اورنلرى بار. مثلا: بالنيتسه‌لرده دارولانوا اوچون توله‌نگان آقچه‌لر، سودا هنرلرگه صالنغان اصب‌ورلر كبى. همده صوديه‌لر بره‌ركشيگه اشتراف بله‌ن حكم ايتسه‌لر بو آقچه‌ده زيمستوانك داخودينه قوشيلادر. (لكن بو آقچه آريستنى دومغه طوتله.) زيمسكى صابرانيه بو داخودلرنك بارچه‌سينى راصخودقه طوتلاچق آقچه‌لردن حسابلاب راصكلادكه وقتنده بارى راصخودقه يتمگان قدريگنه نالوغ صالوب خلق اوستينه طاراتادر. زيمسكى نالوغلرنك راصكلادكه‌سى ترتيب قيلنوب بتكاچ آكلادنى ليست توزولوب پاليتسه هم ۋولصت آرقلى نالوغ توله‌وچيلرگه بيره‌رله. نالوغنك جييلووى آكلادنى ليست بله‌ن برگه پاليتسه‌گه عرض قيلنه‌در. زيمستوا اوزينك خلق فايده‌سينه اشله‌گان اشلرنى قايدن آقچه آلوب اشله‌گانن اوشبو قدرى يازو بله‌ن شايد بر آز بلكان بولساق كيره‌ك. بو حقده موندن آرتق معلومات بيررگه بو اورنده صيدرمى.

اينده گوبيرنسكى زيمسكى صابرانيه بله‌ن گوبيرنسكى زيمسكى اوپراۋانك نرسه ايكانينه كيله‌يك.

Национальная библиотека им. А.-З. Валиди Респ. Башкортостан

«گوبیرنسکی زیمسکی صابرانیه» بلەن «گوبیرنسکی زیمسکی اوپراۋا» نیچوك بولا؟

یوغاریدە سویلەگان سوزلر هربرسی «اویازنی زیمسکی صابرانیه» بلەن «اویازنی زیمسکی اوپراۋا» حقندە ایدی. ایندی بز آلارنڭ نیچوك بولغانن ونرسه ایكانن بر آز بولسەده بلەك. موندن صوڭ گوبیرنسکی زیمسکی صابرانیه بلەن گوبیرنسکی زیمسکی اوپراۋانڭ نیچوك بولغانلغن کوروب قارایق.

گوبیرنسکی زیمسکی صابرانیه هم اوپراۋا بتون گوبیرناغه برەرگنه بولغانلغن یوغاریدە یازوب کیتکان ایدم. گوبیرنسکی زیمسکی صابرانیەغه غلاصنیلر طوغریدن طوغری صایلانمیلر. بلکه هر بر اویازنی زیمسکی صابرانیەنڭ غلاصنیلری اوزلری آراسندن اوچەر یل مدت بلەن گوبیرنسکی زیمسکی صابرانیەغه غلاصنیلر صایلاب یبەرەلر. مونا شولار طرفندن صایلانغان غلاصنیلر «گوبیرنسکی زیمسکی صابرانیه» غه غلاصنی بولوب کیلەلر. شول غلاصنیلرنڭ بر یرگه جییلوب صابرانیه یاصاولرینه «گوبیرنسکی زیمسکی صابرانیه» دیب ایتلەدر.

١٨٦٤ نچی یل زا کونی بوینچه بزنڭ اوفا گوبیرناسندن گوبیرنسکی زیمسکی صابرانیەغه ٤٢ کشی غلاصنی بولوب صایلانا ایدی: (*)

اوفا اویازنی زیمسکی صابرانیەسی طرفندن	١٢	کشی
بەلەبەی	٥	» »
بیرسکی	٥	» »
زلاتاوست	٣	» »
مینزەله	٧	» »
استرلی طاماق	١٠	» »
	٤٢	

*) حاضرگی کوندە بولار کیمتلوب، بارسی ٢٨ غلاصنی صایلانەدر.

Нац. библиотека им. А.-З. Валиди Республики Башкортостан

اوشبو اویازلرنك زیمسكی صابرانیه‌لری طرفندن صایلانغان غلاصنیلر یل صاین بر رەت اوفا شهرینه جییله‌لر. مونا بولارنك جییلوب كیڭاش مجلسی یاصاولری «گوبیرنسكی زیمسكی صابرانیه» دیب ایتله‌در. بو مجلس، یعنی گوبیرنسكی زیمسكی صابرانیه یكرمی كونگه چاقلی سوزلوب هر وقتده اویازنی زیمسكی صابرانیه‌لر بتكاندن صوڭ بولادر. امّا بیك كیره‌كلی اشلر چغوب كیتسه اول وقتده داخلیه مینستریننك رخصتی بلەن طاغی بر ایكی رەت جییله آلالر. بو رەوشلی آشغچ جییلوب مجلس یاصاو-لرینه «Экстренное собраніе» دیب ایتله‌در. غلاصنیلرنڭ بوصابرانیه لری بیك آشغچ هم كیره‌كلی اشلر چغوب كیتكان چاقلرده‌غنه بولادر.

١٨٦٤نچی ژا كونی بوینچه گوبیرنسكی زیمسكی صابرانیه، اویازنی زیمسكی صابرانیه‌لر مشغول بولغان اشلرنڭ هربرسن قارارغه حقلی بولغاننڭ اوستینه بتون گوبیرناغه بردەی كیره‌كلی بولغان اشلر حقنده‌ده كیڭاش ایتەدر. یایسه برگنه اویازنڭ كوچی یتمەسلك آقچەغه ترەلگان اشلر بولسه شولارنی‌ده قارایدر. مونڭ اوستینه‌توبانده یازلغان اشلر حقنده مذاكره ایتو، قرار بیروده گوبیرنسكی زیمسكی صابرانیه‌غه باغلانمشدر:

١) زیمسكی یورتلرنی (عمارتلرنی) گوبیرنسكی، هم اویازنی ایتوب بولمەك.

٢) یاڭا یارمینكه‌لرنی آچو، ایسكی یارمینكه‌لرنڭ وقتلرن آلماشدرو اشلرن قارامق.

٣) یاڭا پریستنین آچو، هم‌ده ایسكی پریستنلرنڭ اورنلرن آلماشدرو اشلرن قارامق.

٤) حاجت توشكان وقتده یوللرنی هم‌ده زور بنالرنی خزینه حسابینه آلونی پراۋیتلستوادن صورامق.

٥) یورت، قارالتیلرنی اوتدن استراخاۋیت ایتو اشلرن قارامق.

Нац. библиотека им. А.-З. Валиди Республики Башкортостан

٦) غاصودارستۋنني نالوغلرني اويازلر آراسنده تيگزله‌ب بولمه‌ك، يعني راصكلادكه ياصامق.

هم بولاردن باشقه گوبيرنسكي زيمسكى صابرانيه توباندا گى اشلرني قارايدر:

١) راصخودنڭ اسميتاسن، زيمسكي نالوغنڭ راصكلادكه‌سن قاراب تصديق قيلمق.

٢) گوبيرنسكي صومماني (كاپيتالني) زيمستوانڭ زور اشلرى اوچون جيمق.

٣) كيره‌ك وقتده زيمستوانڭ اشلرى اوچون اوشبو صوممادن يعني كاپيتالدن طوتارغه رخصت بيرو.

٤) قايدن يول اوتكارو مصلحت، همده نيندى‌يولني گوبيرنا حسابينه، قايسى يولني اوياز راصخودينه ياصاتو تيوشلى‌كى حقنده قرار لر بيرو.

٥) حاجت بولغانده زيمستوانڭ كيره‌گى اوچون ياڭا نالوغلرصالو.

٦) كوپرلردن اوتو كبى نرسه‌لر اوچون تاكسه‌لر ياصاو.

٧) هر تورلى اشله‌نگان نرسه‌لر اوچون ويستوفكه‌لر ياصاو.

٨) اوپراۋا هم صابرانيه‌داغى غلاصنى‌لر طرفندن پراۋيتلستواغه يبه‌رلگان اشلر حقنده تورلى ياردمده بولو.

٩) گوبيرنسكوى زيمسكوى اوپراۋا اوستندن بولغان شكايتلرني تيكشرو.

١٠) زيمسكى اشلرنڭ آتچوتلرن (حسابلرن) تيكشرب تصديق قيلو.

١١) يومران وباشقه ايگن‌گه ضرر كيتره طورغان مخلوقلرو تورلى حشراتلرني قرو، بترو اوچون تورلى چاره‌لر قويولر.

١٢) گوبيرنا خلقينه تيوشلى بولغان تورلى اشلر حقنده آبيازاتيلنى پاصتاناۋلنيه. چغارولر.

Нац. библиотека им. А.-З. Валиди Респ. Башкортостан

گوبیرنسکی زیمسکی صابرانیه یوغاریک مذکور اشلر طوغریسنک فکر یورتورگه، منا کره ایتوب قرار بیررگه زاکون بوینچه حقلی بولادر. هم یر، زاوود، وباشقه بولارغه اوخشاغان نرسه‌لرگه نالوغ صالا آلادر.

یوغاریده، اویازنی زیمسکی صابرانیه اوزینک اشلرن یورتوب طورر اوچون اویازنی زیمسکی اوپراۋا یاصی دیگان ایدک. شولایوق گوبیرنسکی زیمسکی صابرانیه‌ده اوزینک اشلارگه قرار بیرگان اشلرن یل بوینچه اشله‌ب یرینه یتکروب طورر اوچون «گوبیرنسکی زیمسکی اوپراۋا» یاصیدر. بولار یل بوینچه هر وقتده اش باشنده طوروب، گوبیرنسکی زیمسکی صابرانیه اشله‌رگه قرار بیرگان اشلرنی باشقاروب اشلاب طورالاردر. اوپراۋا یل بوینچه اشله‌گان اشندن یل صاین زیمسکی صابرانیه‌غه حساب بیررگه تیوشلیدر. یعنی اوتکان یل اچنده نیلر اشله‌نگان، زیمسکی اصبور نیچوک آلنغان، نی ره‌وشلی راصخود توتلغان، وباشقه شونکی اشلر حقنده صابرانیه‌غه حساب بیررلر.

مونک صوکنده هر بر اویازنی هم گوبیرنسکی زیمسکی صابرانیه‌لرنک غلاصنیلردن جیلغان (مرکب بولغان) بر تفتیش کامیسیه‌سی (Ревизіонная комиссія) بولادر. بو کامیسیه یل صاین زیمسکی اوپراۋانک اشلرن کوزدن اوتکاره، تیکشره، یعنی زیمسکی اوپراۋا اوزینک اوستینه لازم بولغان اشلرنک همه‌سن اشلکانمی؟ شونی قارایدر. بره‌ر اش طوغروسنده زیمسکی اوپراۋاده کیمچلک فلان طابسه بو تفتیش کامیسیه‌سی اول اش حقنده زیمسکی صابرانیه‌غه داقلاد بیره‌در. شول روشچه بو تفتیش کامیسیه‌سی زیمسکی اوپراۋانک اوستندن نظارت ایته‌در.

١٨٦٤ نچی یل زاکونی بوینچه «گوبیرنسکی زیمسکی صابرانیه» بر رئیس (پریدسیداتیل) همده غلاصنیلر طرفندن اوچ یل مدت بله‌ن صایلانغان آلتی اعضا (چلین)دن مرکب بولادر. «اویازنی زیمسکی اوپراۋا»

Национальная библиотека имени А.-З. Валиди Республики Башкортостан

كبى «گوبيرنسكى زيمسكى اوپراۋا» ده اوزينه ياردم ايتار ايچون هر بر اشكه مخصوص بولشچيلر، هم باشقه خدمت ايتوچيلر آلادر.

شولايوق گوبيرنسكى زيمسكى صابرانيه بلن، گوبيرنسكى زيمسكى اوپراۋاده اوزلرينه زا كون بوينچه كورسه‌تلكان اشلردن باشقه اشلر بلن مشغول بولا آلميلر. همده هر بر اشلرنده پراۋيتلستوا هم گوبيرناطور قاراماغنده طوره‌لر. يعنى آلار قاشنده مسئول بولالر.

يوغاريده، اويازنى زيمسكى‌صابرانيه‌نڭ بعض قرارلرن گوبيرناطور تصديق قيلماسه زا كون قرتن آلمى ديكان ايدك. بو قاعده (پراۋيلا) توبانده‌يازلغان‌ماده‌لر‌حقنده گوبيرنسكى زيمسكى صابرانيه‌غه ده جارى بولادر:

١) زيمسكى اسميتا هم راصكلادكه‌لرنى اشكه قويوده.

٢) زيمسكى يوللرنى اويازنى هم گوبيرنسكى ايتوب بولوده.

٣) اويازنى زيمسكى يوللرنى آول يوللرى حسابينه كرتوده.

٤) زيمسكى يوللرنڭ ناپراۋلينيه‌لرن اوزگارتو حقنده.

٥) هر تورلى اشله‌نكان نرسه‌لر اوچون ۋيستافكه‌لر ياصاو حقنده.

٦) زيمسكى اوپراۋانڭ چلين‌لرن وقتچه اوزلرينڭ اشلرندن طوقتاتوب طورو حقنده. گوبيرنسكى هم اويازنى صابرانيه‌لرنڭ بعض قرارلرى مينسترنڭ تصديق قيلووينه باغلانادر. خصوصا توبانده‌گى‌ماده‌لر حقنده:

١) زيمستواغه بورچ آلو حقنده. اگرده بولارنڭ آلورغه تله‌گان بورچلرى زيمستوانڭ ايكى يللق داخودندن آرتق بولسه.

٢) گوبيرنسلى زيمسكى يوللرنى آول يوللرى رەتينه قالدرو حقنده‌غى قرارلرى.

٣) زيمسكى كوپر، يول، پاروم اوچون بولغان اصبورلر حقنده‌غى قرارلرى.

٤) مدتی اون دورت کوندن آرتق بولغان یا ٹا یارمینکه‌لر آچـو، ایسکی یارمینکه‌لرنڭ مدتن آرتدرو حقنده بولغان قرارلر.

٥) پریستین‌لرنی بر اورندن ایکنچی اورنغه کوچرو طوغریسـنده بولغان قرارلر. وباشقه بعض اشلر مینسترنڭ تصدیق قیلووندن بـاشقه اشله‌نمیدر.

١٨٦٤ نچی یل زا کونی بوینچه زیمستوا یوغاریدا یـازلغان ره‌وشچه تأسیس قیلنغان ایدی. لـکن بو ره‌وشلی زیمستوا روسیه‌نڭ همه اورنلر-ده توگل، بلـکه باشده باری اوتوز دورت گوبیرناغه غنه زیمستوا آچارغه رخصت قیلندی.

بتون روسیه‌ده باری ٩٧ گوبیر نـا بولسه‌ده (اوبلوست‌لری بله‌ن) ١٨٦٤ نچی یلده أچـکی روسیه‌ده‌گی ٣٤ گوبیرناغه‌غنه زیمسـتوا آچلدی. کافقاز، پولشه، سیبیریا کبی یرلرده زیمستوا صوڭغی یللرغه چاقلی کور-لمه‌کان ایدی. مونڭ سببلرن تیکشروب طورو - اصل مقصوددن طش بولغا نغه کوره بو حقده کوب یازوب طورمی، اول یاقنی اوقوچیلرنڭ اوزلرینه قالدرامز. صوڭغی یللرغه چاقلی اورنبورغ، استراخان، آرخانـگیل گو-بیرنالرنده‌ده زیمستوا یوق ایدی. لـکن تیز کوندن بو گوبیرنـالرده‌ده زیمستوانڭ آچلاچاغی کوتله‌در. بو امیدلرنڭ تیز کوندن میدانغه چغوو-نده شبهه یوق.

١٨٦٤ نچی زا کونی بوینچه بولغان زیمستوانڭ نی ره‌وشلی بولغانلغی بو اورنده تمام بولدی. اینده زیمستوانڭ اشله‌کان اشلرن صوڭغه قالدروب طوروب زیمستوانڭ باشینه زا کون جهتندن نینده اوزگارشلر کیلـگان؟ بو اوزگه‌رشلر نینده جهتدن بولغان؟. ١٨٩٠ نچی یـلده صادر بولغان «زیمسکی پالاژینیه» اسمنده‌گی یا ڭی قانونلر زیمستواغه‌قایسی‌یاقدن تأثیر ایتکان؟ موناشول‌حقده بر آز یازوب اوقوچیلرنی خبردار ایتوتیوشلی کورندی:

Нац. библиотека им. А. З. Валиди Респ. Башкортостан

۱۸۹۰ نچی یلده چققان ، «زیمسکی پالاژینیه» اسمنده‌گی یا کٗا قانونلر.

یوغاریده، ۱۸٦٤ نچی یل زا کونی بوینچه تأسیس قیلنغان زیمستوانڭ نیچوك، ونی درجه‌ده بولغانن یازغان ایدك. موندن صوڭ زیمستواغه نیندی اوزگارشلر کیلدی؟ شونی بر آز اوقوب قارایق :

۱۸۸۹ نچی یلده باشـلاب آوللرغه «زیمسکی ناچالنیك» اسمنده چیناونیك‌لر قویلدیلر. بولار زیمستوانڭ غلاصنی‌لر ی کبی خلق‌نڭ اوز طرفندن صایلانوب قویلمی، بلکه بو چیناونیك‌لر حکومت طرفندن قویله‌در. بولارنك زیمستواغه آرتق تعلقلری‌ده یوق.

زیمسکی سوزی زیمستوا سوزینه بیك اوخشاغانغه کوره کشیلر، خصوصا آول کشیلری زیمسکی ناچالنیك‌لرنیده زیمستوا طرفندن قویلغـان کشیلر دیب آڭلادیلر. بولارنڭ حکومت طرفندن قویلوب، ژالـونیه آلوب طورغانلقلرن بلمه‌دیلر. شونڭ اوچون بولارنڭ زیمستوا اشلری بله‌ن قاتشلری، هم آلارغه قیلغان یاردملری یوقدر.

موننده باری زیمسکی سوزی بله‌ن زیمستوانی صاتاشدرماسقه کیره‌ك. اش بولایغنه قالمادی. ۱۸۹۰ نچی یلك ۱۲ نچی ایون‌ده «زیمسکی پالاژینیه» یعنی زیمسکی نظام نامه‌سی اسمنده یاکٗا زا کونلر چقدی.

بو یاکٗا قانونلر زیمستوانڭ اختیـار و ایرکن بورونغی یعنی ۱۸٦٤ نچی یل زا کونی بوینچه بولغان زیمستواغه قاراغانده کوب آزایتدی. اوشبو زا کونلر بو کونگه چاقلی شول ره‌وشلی آلماشنمی کیله‌در.

اوشبو ۱۸۹۰ نچی یل زا کونی بله‌ن زیمسکی اوپراۋانـڭ رئیس هم اعضالری یعنی پریدسیداتیـل هم چلین‌لری چینوۋنیك بولدیلر. ئلـکده اوپراۋا چلین‌لری اوزلری صایلاغان کشیلر هم غلاصنی‌لر حضورنده مسئول ایدیلر. ۱۸۹۰ نچی یل «زیمسکی پالاژینیه» سی بوینچه پریدسیداتیل هم

Нац. библиотека им. А.-З. Валиди Респ. Башкортостан

چلین‌لر حکومت کشیلری حسابلانوب اوزلرینك قیلغان اشلرنده خلق هم غلاصنی‌لر طرفندن مسئول بولمی، بلـکه داخلیه مینستری‌نك هم گوبیر-ناطورلرنك قاراماقلرینه بیرلدیلر. بو یاڠا چغارلغان زاکون بوینچـه زیمستواده خدمت ایتوچیلرنی تعیین قیـلو، بیلـگیلو گوبیرنـاطورنك رضالغندن باشقه یارامیدر. شولوق بو پالاژینیه بوینچه گوبیرناطور زیمسکی اوپراڤانی همده زیمستواده خدمت قیلوچیلرنی حکمگه بیره آلادر. ئلـك مونده‌ی اشلر فقط زیمسکی صابرانیه‌ده‌غنه قارالا ایدی.

بو یاڠا زاکون زیمستواغه غلاصنی‌لر صایلاو اشلرن بیك کوب اوز کارتدی. ١٨٦٤ نچی یل زاکونی بوینچه دۋره‌نلر اویاز غـلاصنیلری صایلاو مجلسنده باشقه یر خواجه‌لری بلەن برگه طاوش بیره‌لر ایدی یعنی برگه صایلیلر ایدی. باشده مونده صنف آیرماسی‌یوق ایدی.

١٨٩٠ نچی یلغی بو زاکون اوزکاروب دۋارانلردن آیرم صایلاو بولوب دۋره‌نلرنك حقوقلری آرطوب باشقه صنفلرنك کیمیدی. بتون خلق‌نك تلەك، هم مقصودلرینـك بر بولوون اعتبارغه آلوب ئلـکده دۋره‌ن، کوپیس، میشچان، کرستیان همه‌سی برگه قـاتشه‌لر ایدی. یرلی خلقنـك طورمشلرن‌یاخشیله‌تو، خلقنك کیره‌گی اوچون طرشو، یوللر یاصاتو، بالنیتسه‌لر آچو، اشقوللر تأسیس قیلو وباشقه شولارغه اوخشاغـان نرسه‌لر بتون خلق اوچون بردەی کیره‌ك. شونك اوچون مونك کبی یرلی کیره‌ك‌لرگه، اورنلی اشلرگه بتون خلق‌نك بر تیگز قاتشووی کیره‌ك ایکانی بیلـگیلی. لـکن بو یاڠا «زیمسکی پالاژینیه» زیمستواغه غلاصنی‌لر صایلاو طوغریسنه کوبره‌ك بر صنف نك فایده‌سن کوزه‌توب باشقه‌لرنی بر یاق چیـتده‌ره‌ك قالدره‌در. ١٨٩٠ نچی یل زاکونی بلەن دۋره‌نلرنـك اوزلرینه آیرم صایلاو حقی بیرلدی. شونك سببلی اوله‌رق زیمسکی صابرانیه‌لرده دۋره‌ن‌لردن بولغان غلاصنی‌لرنك ایسابلری آرطوب باشقه بتون صنف‌نك

(مثلا میشچان کرستیان کبی‌لرنڭ) ایسابی آلارنڭ یارطیسندن کیم بولوب چقدی. اشلر بولای بولغانده زیمستوادن نی فایده بار دیب ایتور حال یوق. شولای بولغانده‌ده زیمستوانڭ فایده‌لی ایکانن ایتوب بتروب بوله‌ی.

١٨٩٠ نچی یلغی زیمسکی پالاژینیه بوینچه غلاصنی صایلاونك نی درجه‌ده اوزگه‌رگانن کورساتور اوچون بره‌ر مثال آلوب قارایق. مثلا: اوفیمسکی اویازنی زیمسکی صابرانیه‌نی قولغه آلایق. شول وقتلاایکی آرادە کوبه‌ی اوزگه‌رش بولغانلغی، قایسی صنفدن کوبه‌ی غلاصنی صایلانغانلغی بیك آچق کورنور. بز مونده ١٨٦٤ نچی یل زاکونی بلەن ١٨٩٠ نچی یلغی زاکون بوینچه صایلاونڭ نیچوك بولغانون چاغشدروب قارایمز:

	١٨٦٤ نچی یل زاکونی بوینچه بولغان.	١٨٩٠ نچی یل زاکونی بلەن قالدرلغان
اوفا اویازنده	٧٢ غلاصنی	٤٠ غلاصنی
بەلەبەی	٣٢ » »	٣٠ » »
بیرسکی	٢٨ » »	٣٠ » »
زلاتاوست . . .	٢٠ » »	١٥ » »
مینزەله	٤٢ » »	٣٣ » »
استرلی طاماق .	٦٢ » »	٣١ » »
بو بولا:	٢٥٦	١٧٩

اگرده غلاصنیلرنی صنف آیرماسی بلەن آیرساق توبانده کورسەتلکان رەوشچه بولوب چغەدر:

	١٨٦٥ نچی یل زاکونی بوینچه بولغان	١٨٩٠ نچی یل قالغان.
یرخواجەلرندن .	١١٩ غلاصنی	١٠٠ غلاصنی
شهر خلقندن . .	٢٠ » » »	٢١ » » »
آول خلقندن . .	١١٧ » » »	٥٨ » » »
بو بولا:	٢٥٦	١٧٩

Нац. библиотека им. А.-З. Валиди Респ. Башкортостан

يوغاريده‌غی صفرلردن کورنه، که ١٨٩٤ نچی يل زا کـونی بويـنچه بولغانده بتون ير بيله‌وچيلر يعنی ير خواجه‌لری دؤره‌نلـردن بولسـه‌ده آلاردن بولغان غلاصنی‌لرنڭ صانی باشقه صنفلردن بولغان غلاصنيلـرنڭ صاننن آز بولور ايدی. يعنی دؤره‌نلردن بولغان غلاصنيلرنڭ صـانی ١١٩ بولوب قالغان صنفلردن ١٣٧ غلاصنی بولور ايدی. ئه ايندی ١٨٩٠ نچی يل زا کونی بوينچه يوغاريده کورسه‌تلگانچه دؤره‌نلردن بولغان غـلا-صنيلرنڭ صانی باشقه‌لردن يعنی آول خلقی بله‌ن شهر خلقينڭ غلاصنيلر-ينڭ همه‌سندن آرتقدر. (دؤره‌نلر ١٠٠، باشقه‌لر ٧٩ غنه) بو درجه آيرما-نڭ بولووی صايلاو يولينڭ اوزگاروودن کيله‌در.

١٨٩٠ نچی يل زا کونی بوينچه اوفا گوبيرنسکی زيمسکی صابرانيه سينه تورلی اويازلردن صايلانغان غلاصنی‌لرنڭ صانی ٢٨ بولوب اويازلار گه بولگانده اوشبو ره‌وشچه بولادر: (*)

اوفا اويازندن	٧	به‌له‌به‌ی اويازندن	٤
بوری	٤	زلاتاوست	٢
مينزه‌له	٥	استرلی‌طاماق	٦
			٢٨

*) مسلمانلر کوب بولغان باشقه گوبيرنالرده ١٨٩٠نچی يلزا کونی بوينچه گوبيرنسکی زيمسکی صابرانيه‌غه هر اويازدن کوبمی غلاصنی صا-يلانغانی وآلارنڭ مجموعسی کوبمی ايکانی حقنده‌غی جدول:

قزان گوبيرناسنده.

قزان اويازندن	٦	کوزمه ديميان	٢
لايش	٦	ماماديش	٢
سوياژ	٤	اسپاص	٥
ته‌تش	٣	چار	٢
چويل	٢	چاباقسار	٢
چيسطای	٥	يادرين	٢
			٤١

صایلاو رەوشی بو ١٨٩٠ نچی یلغی « زیمسکی پالاژینیه » بوینچه نیچوك بولا؟ ونیچوك بولوب اوزگارگان؟ ایندی شونی قارایق:

ئلـکده صایلاو برقاتلی ایدی. صوڭغی زاکون بلەن آول خلقینڭ صا-

ڤیاتـکه گوبیرناسنده:

ڤیاتـکه اویازندن	٣	غلازوفسکی اویازندن	٦
آلابوغا	٤	کاتیلنیچ	٤
مالمژ	٤	نالینسکی	٢
آرلوفسکی	٣	صاراپول	٦
اصلابودسکی	٣	اورژوم	٣
یارانسکی	٥		
			٤٣

پیرم گوبیرناسنده:

پیرم اویازندن	٤	ڤیرخاتور اویازندن	٢
یکاترینبورغ	٧	اربت	٢
قامشلینسکی	٢	کراسنی اوفیمسکی	٣
کونغرسکی	٢	اوصا	٢
اوخانسکی	٢	صالیکامسکی	٢
چیردینسکی	٢	شادرین	٢
			٣٢

سمبر گوبیرناسنده:

سمبر اویازندن	٧	آلاطر اویازندن	٤
آرداتوف	٦	بووا	٤
قارسونسکی	٦	قورمش	٥
سینگیلییفسکی	٥	سیزران	٧
			٤٤

صامار گوبیرناسندن:

صامار اویازندن	٦	بوگلمه اویازندن	٦
بوغرسلان	٧	بوزاولق	٧
نیکالایوفسکی	٦	نوۋ اوزانسکی	٦
استاۋراپولسکی	٦		
			٤٤

Нац. библиотека им. А.-З. Валиди Респ. Башкортостан

يلاو يولى اوزگەرتلـگان كبى، يرخواجەلرينڭ دە صايلاولرى اوزگەرتلدى . شويلەكە: صوڭغى زا كون بلەن غلاصنى لرنى صايلار ايچون ايكى ايزبيراتيلنى صابرانيه هم ايكى ايزبيراتلنى سييزد ياصالا طورغان بولدى .

برنچى ايزبيراتيلنى صابرانيەغە قاتوشە آلادر:

١) زا كوندە كورسـەتلكان مقداردە ير بيلەوچى دۆرەنلر (بولار نڭ دۆرەنلـكلرى كيرەك نسلدن كيلسون، كيرەك ليچنى بولسون) يا كـە اونبيش مڭ صوملق كوچمى طورغان مال ملـكتلرى بولغانلر .

٢) دۆرەن نسلدن بولغان خاتونلرنڭ شول قدر ير صو، مال ملـكت لرى بولسە شولار طرفندن اشـانچلى وكيل (уполномоченный.) بولغان اير كشيلر.

٣) برنچى ايزبيراتيلنى سييزد دن اشانچلى وكيللر. يعنى اوپولنا- موچينقى لر.

ايكنچى ايزبيراتيلنى صابرانيەغە قاتوشە آلادر :

١) شولوق درجەدەگى كشيلر، لـكن دۆرەن نسلدن بولماغانلر .

٢) ايكنچى ايزبيراتيلنى سييزدنڭ اشانچلى وكيللرى يعنى اوپولنامەوچنىيلر.

برنچى هم ايكنچى ايزبيراتيلنى سييزدگە (برنچى دۆرەنلر، ايكنچى دۆرەن بولماغان لر) مال ملـكت خواجەلرى (ير هم قارالتيلرى بولغانلر) قاتنشالر لـكن بولارنڭ مال ملـكتلرى برنچى وايكنچى ايزبيراتيلنى صابرانيەغە قاتنشقان كشيلرنڭ ماللرينڭ اوندن برئولوشى چاقلى بولورغە كيرەك. (*) اوشبو كشيلر برگە جييلوب اوزلرينڭ آرالارندن تيوشلى حسابدە

(*) مثلا برنچى وايكنچى ايزبيراتيلنى صابرانيەغە قاتنشقان كشيلرنڭ اقل ٢٥٠ ديسەتينە يرلرى بولورغە تيوشلى ايدى. بولارنڭ دە ٢٥ شـر ديسەتينە يرلرى بولورغە تيوش. برنچى وايكنچى صايلاو مجلسينە قاتنشقان كشيلرنڭ اونبيش مڭ صوملق مال ملـكتى بولورغە تيوشلى ايدى. بولار- نڭ برەم برەمينڭ ١،٥٠٠ صوملق مال ملـكتلرى بولورغە تيوشلىدر.

Национальная библиотека имени А.-З. Валиди Респ. Башкортостан

وکیللر صایلاب برنچی سیپزد بووکیللارن برنچی ایزبیراتیلنی صابرانیه‌غه، ایکنچی سیپزد ایکنچی ایزبیراتیلنی صابرانیه یبه‌ره‌لر. شوندن صوڭ ایز-بیراتیلنی صابرانیه‌ده اوزلری آراسندن زا کون بوینچه قوشلغان قدرلی غلاصنی‌لر صایلایلر.

١٨٩٠ نچی یلغی زیمسکی پالاژینیه بوینچه آول یرلرنده غلاصنی صایلاو اصولی بیك کوب اوزگه‌ردی. بوزا کون بله‌ن سیلسکی‌اصخودده غلا-صنی صایلاو اصولی تمام بترلوب آنڭ اورنینه ۋولصتنی اصخود صایلاو اصولی کرتلدی. شویله، که: هر بر ۋولصتدن غلاصنی اسمنده بر کاندیدات صایلیلارده بو کاندیداتلر آراسندن گوبیرناطور اوزی غلاصنی بولاچق کشیلرنی بیلگیله‌ب آلادر. قالغان کاندیداتلر شول کوینچه اوزلرینڭ‌چیرو تلرن‌کوتوب قالالر. مونڭ ره‌وشی مونا بولای بولا: مثلا اوفا گوبیرناسی استرلی طاماق اویازنده ٣٣ ۋولصت بار. ١٨٩٠نچی یل زا کونی بوینچه بولار ۋولصتنی اصخودده غلاصنیلرغه کاندیدات ایتوب ٣٣کشی صایلیلار. گوبیر ناطورنڭ راصپیسانیه‌سی بوینچه بولار آراسندن باری توقز کشی غلاصنی ایتوب بیلگیله‌نه، یعنی‌تصدیق قیلنه‌در. (*) ١٨٩٠نچی یل زا کونی بله‌ن صایلاو ره‌وشی شول طریقه اوزگه‌رتلگاچ آول خلقلری طرفندن صایلانغان غلاصنیلرنڭ‌صانی آزایدی. زیمسکی صابرانیه کوبره‌ك دۋره‌نلریعنی میرزا لر هم یر خواجه‌لری بله‌ن طولدی. شولوق یلنڭ زا کونی بله‌ن آول یر لرینه ایڭ فایده‌لی بولغان، آلارنڭ طورمش واحتیاجلرن بلگان‌دوخاونی لر، اوچیتل هم دوقتورکبی ضیالی صنف‌لر صایلاو حقینه مالك بولا آلمیلر.

بو اورنده ١٨٩٠ نچی یلغی زیمسکی پالاژینیه بوینچه زیه‌ستوانڭ زا کونی باشینه کیلگان اوزگه‌رشلرنڭ ایڭ زورلری یازلدی. موندنده

(*) ١٩٠٦ نچی یل زا کونی بوینچه بولار طوب طوغری اوزلری آرا-سندن غلاصنی صایلیلر.

Нац. библиотека им. З. Валиди Республики Башкортостан

مقصود زیمستواغه کیلگان اوزگارشلرنی بر آز کورسەتوب اوقوچیلرنی خبردار ایتودر.

بو اوزگەرشلر، نی سببلی کیلوب چقغان؟. پراۋیتلستوا نی اوچون ۱۸۹۰ نچی یل زاکونن چغارغان؟ بو اورنده آلارنی تیکشروب سوزنی اوزایتو بزنلک مقصودمزدن طشدر.

بزگه حاضرگه فقط اصل زیمستوانلک نرسه ایکانن بلورگه، اوشبو قولده بولغانی بلەن فایدەلانه آلورغه، جماعت اشلرینه قاتشوب زیمستوانلک کوب اشی بزگەده باغلانغان ایکانن آڭلارغه تیوشلی. مینم بو رسالەنی یازودن مقصودمده زیمستوا بلەن خلقنی طانشدرو، زیمستوانلک نی رەوشلی، ونیلر اشلەکانن خلقغه آڭلاتودر. وقت یتار، اول وقتده خلقنلک آڭی آرتو نسبتنده بو حقده باشقه نرسەلرده یازلور.

باشدن بیرلی زیمستوا حقده یازغان نرسەلرنی جیوب قاراساق زیمستوانی قسقەغنه اوشبو رەوشلی آڭلاتورغه ممکندر: زیمستوا: یرلی خلقنلک اورنلی دنیا کوتو اشلرن قارار ایچون توزلگان بر نوع ایرکنلک؛ خلقنلک دنیا کوتو اشلرن اوزلری قاراولری؛ بتون اویاز، یاکه بر گوبیرنا خلقی برلەشوب اوزلرینلک طورمشلرن یاخشیلاتور، هم عمومی اشارینی اشلەر اوچون اوز آرالارندن وکیللر صایلاب زیمسکی صابرانیه یاصاولری؛ یل بوینچه اشلرینی رەتلەب، اشلەب آلوب بارر ایچون زیمسکی اوپراۋا دیکان بر اورن یاصاولریدر. الحاصل: زیمستوا خلق، خلق زیمستوادر. شولارنی آڭلاساق زیمستوانلک نرسه ایکانن شاید بلورمز.

اوشبولرنی آڭلاتور اوچون بز بو اورنغه چاقلی رەتی بلەن زیمستوا نرسه بولا؟ نیندی اشلر اشلەی آلا، زیمستواغه نیچوک ایتوب غلاصنیلر صایلیلار؟ غلاصنی صایلارغه کملر قاتشا آلالر؟ زیمستوا روسیەگه قاچان کرتلگان؟ آنلک باشینه نیندی اوزگەرشلر کیلگان؟ وباشقه شوندی اشلر حقنده کیرەک قدری یازدق.

Нац. библиотека им. А.З. Валиди Респ. Башкортостан

ایندی زیمستوا بو کونگه چاقلی نیلر اشله‌کان؟ زیمستوانڭ خلققه نیندی فایده‌لری تیکان؟ . زیمستوا خلقغه بیگره‌کده نیندی جهتدن فائده ایتارگه طرشه؟ اوشبو سؤاللرگه قسقه‌چه بولسه‌ده جواب یازوب کیتونی تیوشلی دیب بله‌من.

زیمستوالرنك اشله‌گان اشلری.

زیمستوا بو کونگه چاقلی نیلر اشله‌گان؟ نیندی فایده‌لری بار؟ سؤاللرینه‌بو کچکنه کتابده‌جواب بیروب بتو ممکن توگلدر. زیمستوانك بو کونگه چاقلی اشله‌گان اشلری حقنده مفصل یازارغه طوغری کیلسه جلدلر چه کتاب یازارغه کیره‌ك بولور. شونڭ اوچون مونده زیمستوانڭ نیلر اشله‌کانن اوزونغه یبه‌رمی قسقه‌چه‌غنه یازوب کیتارگه طوغری کیله‌در. مونڭ صوڭنده هر بر زیمستوا یل صایون اوزینك اشله‌کان اشلری حقنده بر یللق آنچوت یعنی حساب طاراتادر. مونی هر کم اوزی آلوب اوقورغه ممکن. زیمستوالرنڭ بر یللق حسابلریده نیچه یوز صحیفه‌لك بر کتاب بولادر. بو اورنده زیمستوانڭ ایڭ مهم اشلری طوغریسنده‌غنه یازساق‌ده زیمستوانڭ نیلر اشله‌کانن، وفایده‌لی ایکانن خلق اوزی بله‌چکدر.

خلق‌نڭ معرفتی وآغارووی -- Народное образованіе

هر کم بله، که خلق‌نڭ اوز طورمشی‌نڭ یاخشی بولووی، آلارنك فائده ضررنی آیرا آلولری، اینکان کسب هنرلرندن فایده ایتولری، همده مملکت مزنك بایووی اوقو وبلم آرقاسنده بولادر. شونك اوچون خلقی آلغه کیتکان مملکتلرده ممکن بولغان قدری همه کشیگه ابتدائی تعلیم‌نی کورساتوب اوتکه‌ررگه طرشه‌لر. آلارده بالالرن مکتب‌گه بیرمگان واوقتدرماغان کشیلر عیبلی صانالا. طوغریسی آنده کوچله‌ب اوقتدره‌لر. آندای پادشاه

Нац. библиотека им. А.-З. Валиди Респ. Башкортостан

لقلرده اوقوبلمکان، یازو طانیماغان بر کشیده قالمی. شونك اوچون آلار باشقه خلق‌لرنك همه‌سندن آلده بولالر.

اوشبو اشلرنی اعتبارغه آلوب زیمستواده آچلغاندن بیرلی خلقنی اوقتو وآغارتو یولنده بیك اجتهاد قیلدی، هم قیله. آقرنلق بلەن خلق آراسنده مکتب‌لرنی آرتدررغه کرشدی. زیمستوالر کرگاچ روسیه‌ده اوقو اشینك نی چاقلی آلغه بارغانن کورسه‌تو اوچون توبانده‌اگی حسابنی یازام:

موندن ۱٤۰ یل‌ئلك، یکاتیرینانك پادشاه‌لغی وقتنده، بتون روسیه‌ده باری ۸۹ روحانی مکتب بارایدی. قرق ایللی یلدن صوڭ برنچی ایمپراطور الیکساندرزماننده اشقولالرنك عددی ۳٤۹ غه ایرشدی. موندن صوڭ برنچی نیقولای پادشاه‌لق ایتکان‌زماننده غاصودارستوینی، هم اودیل یرلرینی اشله‌وچی آول خلقلری اوچون بر قدری یا ئامکتب‌لر آچلدی. شول وقتده بتون روسیه‌ده‌گی مکتب‌لرنك حسابی (۲۷۸۲) گه ایرشکان ایدی. بو اشقولالرده مجموعسی (۱۳۹،۳۲۰) قدری بالا اوقی ایدی. اودیلنی یرلرنك اداره‌سنده (۲۰٤) مکتب بولوب بولارده (۷٤۷۷) بالا اوقی ایدی. کوره‌سز ئلله نیچه میلیونلی روسیه خلقی اوچون بو اشقولالر دریادن بر طامچی چاقلیغنه‌در. حاضرگی کونده یالغزبر گوبیرناداغی مکتبلرنڭ گنه حسابی بولارنڭ همه‌سی چاقلی باردر. شونڭ اوستینه بولارده اوقو، اوقتونڭ هیچ بر ترتیبی بولماغان؛ بلکه بزنڭ ایسکی مکتب‌اربز کبی‌بولغان. قاچان روسیه‌ده زیمستوا آچلدی، اشلرتمام ایکنچی یولغه قویلدی. زیمستوانك برنچی اشی اویاز هم گوبیرناده‌غی آوللرغه مکتب‌لر آچوب عوام بالالرن آغارتو، اوقتوبولدی. مونی آچق کوسانور اوچون زیمستوانك ٤۰ یل اچنده علم ومعرفت یولنده اشله‌گان اشلرن استاتیستیقالردن آلوب یازامز:

زیمستوا آچلغاندن صوڭ ۱۸٦٤ نچی یلدن باشلاب ۱۹۰۳ نچی یلغه

چاقلی آچلغان مکتب‌لرنك، اوقغان بالالرنك حسابی توبانده‌گی رەشلەدر:

١٩٠٣ نچی یلده زیمستوا آچلغان ٣٤ گوبیرناده (١٨،٨١٥) قدری عدد نارودنی مکتب بار ایدی. بو مکتب‌لرده (١، ٣٣٥، ١٧٧) بر میلیون اوچ یوز اوطز بیش مڭ بر یوز یتمش یدی بالا اوقی ایدی. زیمستوا بولماسدن ئلك، ٢ نچی آلیکساندرنڭ پادشاه‌لغی وقتنده، بتون روسیه‌ده‌باری یوغی ٢٩٨٦ مکتب بولوب بو مکتبلرده بولغانی (١٤٦، ٧٩٧) بالا اوقغان. بولارنڭ‌ده اوقو جهتندن بولغان کیمچلك‌لری یوغاریده یازلغان ایدی. موندن کورنه‌دی، که: زیمستوا آچلماسدن ئلك بتون روسیه‌ده ٢٩٨٦ مکتب، بو مکتب‌لرده (١٤٦، ٧٩٨) بالا اوقی ایمش. صوڭره زیمستوا آچلغاچ ٤٠ یل اچنده ٣٤ گوبیرناداغنه (تگی حساب بتون روسیه‌گه قاراب ایکان اونتماسقه کیره‌ك) زیمستوانڭ برکتی وآنڭ طوقتاوسز طرشووی بلەن (١٨، ٨١٥) یاڭا مکتب‌لر آچلغان. مکتب‌لرده اوقوچیلرنڭ حسابی بورنغیغه قاراغانده ئوقز ئولوش آرتقان.

اوشبو ١٩٠٣ نچی یلغی حسابقه قاراغانده بو ٣٤ گوبیرناده (٢٦٥٦٦) عدد اوچیتل، ٦٨٩٨ عدد اوچیتلنیتسه بولغان. اوشبو یلده اویاز زیمستوالری غنه اوقتو یعنی معارف یولینه (١٥، ٥٩٤، ٢٥٢) صوم راصخود توتقانلر. اویاز زیمستوالرندن باشقه گوبیرنسکی زیمستوالر اوزلری طاغیده بو یولغه بیك کوب آقچه صرف قیلغانلر. بر اویازده آچلق، یا که باشقه تورلی برەر بلاء بولسه گوبیرنا زیمستوالری آول مکتب‌لرینڭ اوچیتللرینه یاردم ایتکانلر. شولوق ١٩٠٣ نچی یلده گوبیرنا زیمستوالری مکتب‌لر اوچون (٨٣٣،٧٥٣) صوم یاردم بیرگانلر. مونڭ اوستینه گوبیرنا زیمستوالری اوزلرندن اوچیتللر اوچون قورصلر، اوچیتلسکی اشقولالر (دار المعلمین‌لر) آچوب عمومی صابرانیه‌لرده بونڭ اوچون آقچه‌لر بیلگیله‌گانلر. شول حسابلرنی برگه قوشقانده گوبیرنا زیمستوالری ١٩٠٣ نچی یلده ابتدائی

Нац. библиотека им. А.-З. Валиди Респ. Башкортостан

تعلیم اشلرینه باریسی (۱،۱۰۶،۵۴۷) روبله آقچه توتقانلر .

یوغاریده یازلغان حسابلر فقط اوقتو یولنده توتلغان آقچه‌لردر .

موندن باشقه خلقنی آغارتو یولنده گوبیرنا هم اویاز زیمستوالری خلق‌اوچون آول‌یرلرینه‌قرائت‌خانه‌لر ،کتبخانه‌لر آچالر ، خلق‌اوچون فایده‌سی امید ایتلگان تورلی کتابلرنی باصدروب بوشلای طاراتالر . شهر یرلرنده تورلی نرسه‌لر ، آورولر حقنده لیکسیه‌لر اوقتدروب بو یول بله‌ن خلق‌نڭ گوزه‌ل خلقلی ، تورلی نرسه‌لردن خبردار بولولرینه طرشه‌لر .

علم طب - Медицина — خلق‌نڭ تازالغی اوچون طرشو.

زیمستوالر خلقنڭ اوقوب آغاروینه ، آڭلی بولولرینه خدمت ایتکانلیکلری کبی آلارنڭ طازالقلرینه ، صاوسلامت بولولرینه‌ده بیك‌نق اهمیت بیره‌لر . «زیمسکی بالنیتسه» ، «زیمسکی ؤراچ» دیگان‌سوزلرنی‌هروقتده ایشته طورغانسزدر . مونا بولارنڭ هر برسی زیمستوانڭ‌طرشووی بله‌ن ، خلق‌نڭ سلامتلگینی صاقلار اوچون اشله‌نگان چاره‌لردر .

زیمستوا یوق وقتده آول یرلرنده ، حتی شهرلرده‌ده چن طبیب‌لر ، بالنیتسه‌لر یوق دیب ایتورلك ایدی . بیچاره خلق نادان بولغاچ آورودن صاقلانو یولن بلمی ، آوری باشلاغاچده باغوچی ، فالچی‌لردن ایم طوم ایتدروب ئه‌بیلردن اوشکرتوب یوق - بارنرسه‌نی دارو اورنینه طوتوب هلاك بولا طورغانلر ایدی . بولای طورو یوغشلی آورولرنڭ طارالووینه ، خلق‌نڭ وقتسز قرلوب قبرگه کرولرینه‌گنه سبب بوله ایدی . زیمستوانڭ تأثیری کرمگان ، اوزلری تله‌ب بالنیتسه‌لر آچدرماغان ، یا که دوقتورلرنڭ دارولرینه اشانمی آلارغه قرین کوز بله‌ن قاراغان قاره ونادان خلق آراسنده بو همان شولای باردر .

ایندی قاچان زیمستوالر آچلدی ، بو ۳۴ گوبیرنانڭ حالی طبی جهتدن حالی تمام باشقه یولغه کردی . بو زیمستوالر آول یرلرینه قدری بالنیتسه‌لر

آچوب تجربه‌لی دوقتورلر ، فیلدشر قویا باشلادیلر. ۱۸۹۰ نچی یلده یعنی زیمستوا باشـلانغـاندن ۲۵ یل صوڭره هر بر گوبیرنا صاین زیمستوانڭ ۵۳ دوقتوری بولوب بولارنڭ ۳۵ شی آوللرده، ۱۸ زی شهرلرده طوره‌لر ایدی. شول ره‌وشچه زیمستوالر طرفندن قویلغان دوقتورلر خلق‌لر آراسینه کروب آلارنڭ دردلرینه درمان ایتدیلر هم ایتمکده‌لردر. کشیلرنـڭ سلامتلـکلری اوچون زیمستوالر، باشقه همه اداره‌لردن آرتق راصـخود صرف قیله‌لر. مثلا: ۱۸۸۳ نچی یـلده یعنی زیمستوا آچلغاندن ۲۰ یل صوڭره ۳٤ گوبیرناده بالنیتسه‌لر آچارغه ۸ میلیون صوم راصخود طوتلغان. طاغی یدی یلدن صوڭ، یعنی ۱۸۹۰ نچی یلده بو یولغه طوتلغان راصخود ۱۳ میلیون صومغه یـتکان. اوشبو وقتده بتون زیمستوالرنـڭ «۱۸۱۸» دوقتورلری «۱۱۹۷» زیمسکی بالنیتسه‌لری بار ایدی. کوره‌سز بوحسابلر موندن یکرمی ایکی یل قدری ألك آلنغان حسابلردر. آندن صوڭ بو صان ئلله نی چاقلی آرطوب هر بر گوبیرناده‌غنه کشیلرنڭ سلامتلـکلری اوچون هر بر یل صاین نیچه میلیونلر آقچه توتلوب آول یرلرینه بالنیتسه‌لر صالنه، یلدن یل دوقتور وفیلدشرلرنڭ صانلری آرتدرله‌در.

زیمستوالرنڭ آرمی طالمی اشله‌ولری آرقـاسنده تیز کوندن آول خلقلری مشقتسز گنه دوالانا آلاچاقلردر. سوز آخری اوله‌رق شونی ده ایتورگه ممکن، که: زیمستوانڭ شولای طرشووینه خلق اوزیده قوشلورغه کیره‌ك. آلارنڭ بویولده‌غی اجتهادلرینڭ قدرن بلوب خلق آلارنڭ کیڭاشلرن طاراتورغه طرشسه شول چاقده فایده‌سی ده کوبره‌ك بولاچقدر.

زیمستوا شولای خلق‌نڭ اوقوینه، آغاروینه همده آلارنڭ سلامتلـکرینی صاقلارغه طرشقان کبی، خلق‌نڭ طورمش ومعیشت یاقلرینڭ ده یاخشیلانووی اوچون اجتهاد قیله‌در. خلق‌نڭ دنیا کوتو جهتی یاخشی بولووی، آلارنڭ بایلقلری اوزمز هم حکومتمز اوچون بیك کیره‌ك بولغانغه کوره، زیمستوا

Нац. библиотека им. А.-З. Валиди респ. Башкортостан

بواشـلرگه بیگره‌ككه اهمیت بیره‌در. بزنك بوطرفداغی آول خلقلرینك کوبره‌ك کسبلری مال آصراو، ایگن ایگو، بال قورتلری آصراوكبی اشلردر. اوشـبو کسـبلر ره‌تی بله‌ن اشـله‌نوب، یاخشی یولغه قویلغان وقتده خلقمزنك کون کورشلری یاخشی بولووننه شبهه یوق. شونی اعتبارغه آلوب زیمستوالر بوکسبلرنك آلغه کیتولرینه، یاخشی قویلولرینه اجتهاد ایته‌لر.

ایگونچیلك علمی - Агрaномія

بر آول کشسینك، اوزینك طورمشـینه کیره‌ك بولغان ایـگونچیلك کبی اشـلرنی اشــــله‌وینه خواجه‌لق یعنی «خازایستوا» دیب ایتله. عموما آول خلقلرینك اوشبو اشلرنی اشله‌ولرینه «سیلسکی خازایستوا» دیب ایتله.

بله‌سز، هربر هنروکسبنك اوزینه کوره بر علمی هم‌یولی بولا. شونك ره‌تن، هم شونك اوچون تیوشـلی بولغان علمنی بلوب اشـله‌گان کشیلر اوزلرینك هنر وکسبلرندن کوبره‌ك فایده کوره‌لر. بولارنك کون کورشلری باشقه‌لردن یاخشی‌راق بولا. شونك کبی خواجه بولوب دنیا کوتونك یعنی سیلسکی خازایســــتوانك‌ده اوزینه مخصوص علمی بار. مونا اوشبو علمگه ایگونچیلك علمی (آغرانومیه) دیب ایته‌لر. کیره‌ك کمگنه بولسه‌ده یرنك، دنیا کوتونك ره‌تن بلوب اشله‌سه اول کشی اوزینك اشـندن کوبرك فایده کوره. باشقه مملـكتـلرده بولغان کبی بزنك روسیه‌ده‌ده آغرانومیه‌نی یعنی ایگونچیلك علمینی اویره‌ته طورغان اورنلر بار. شونك آرتندن یوروچیلر بیك کوب. مونده اورنلردن بوعلمنی ته‌ـام اوگرانوب چقغان کشـیلرگه «آغرانوم» دیلر.

شول ره‌وشچه ایگونچیلك علمن بلـگان آغرانوملر ایگونچیلرگه ایگن اشلرینه کیره‌كلی بولغان فایده‌لی کیگاشلر بیره‌لر. یرینه قاراب نی ره‌وشلی اشله‌رگه، قایسی اورنغه کوبمی اورلق چه‌چه‌رگه وباشقه شونده اشلر حقنده مصلحت ایته‌لر. بو آغرانوملر خلق اوچون بیك فائده‌لی بولسه‌ده هر بر

کشی اوزینڭ آز مازغنه بایلغی بلەن آغرانوم کیتره آلماوی بیلگیلی، بو بیك قیمتگه توشه تورغان اش. زیمستوالر ایگونچیلك اشینڭ آلغه کیتوینی کوبدن اویلاغانغه کوره، مونك علمن اورەتونی تیوشلی طابوب خلقغه فایده بولسون اوچون اوزلرینه آغرانوملر کیترەلر، خلقغه بوشلەی خدمت ایتسونلر اوچون بولارغه ژالونیەلر بیرەلر. بو آغرانوملر اویازنی اوپراۋالرده طوروب کیڭاش ایتارگه کیلگان کشیلرگه تورلی کیڭاشلر بیرەلر. تورلی ایگن قوراللرن آلغان وقتده آلارنی نی رەوشلی طوتارغه، نیچوك اشلەرگه ایکانن اویرەتەلر. بزنڭ اویازلرنڭ زورلقلرینه قاراغانده بو کونگه چاقلی برەرگنه آغرانوملرنڭ یتشه آلماوی، آندن صوڭ هرکمنڭ مونده کیلوب کیڭاش ایته آلماوی بیلگیلی، شونڭ اوچون بوکونده کوب زیمستوالر گوبیرنانی برنیچه ۋولصتدن عبارت بولغان بولملرگه (Участокъ) بولب شول یرلرگه آغرانوملر قویه باشلادیلر. موندن صوڭ هر بر ایگونچی اوزینڭ اوچاستکەسنده بولغان آغرانومغه باروب کیڭاش ایتارگه ممکندر. موندن باشقه مونده طورغان آغرانوم هر وقتده آول کشیلرینه فایدەلی اشلر طوغریسنده کیڭاش بیرەدر. آغرانوملر ایگونچیلرگه یاقن اورنده طوروب آلارغه قاتنشسه کوب فایده ایتار ایدی.

زیمستوالر ایگونچیلكنی اورەتور اوچون آغرانوملر قویودن باشقه کوب یرگه اورنەك باصولری‌ده یاصاتالر. یردن کوبرەك فایدالانو اوچون شول یرنڭ هواسی، توفراغی بلەن بیك نق طانش بولورغه کیرەك. بولارغه طانش بولو اوچون کوب تجربەلر کورمی بولمی. مونا شونی نقلەب تجربه قیلور اوچون یوغاریده یازلغانچه اورنەك باصولری یاصالادر. تجربه اوچون یاصالغان اورنەك باصولرن ایگونچیلر اوزلری کیلوب کوررگه، نیچوك اشلەگانلگنی صوراشورغه بولا. مونده یرنی کوبمی تیرانلگنده سوررگه، نیندای آشلق بولسه دیسەتینەسینه کوبمی چەچە-

Нац. библиотека им. А.-З. Валиди Респ. Башкортостан

رگه مصلحت، یرنی قای وقتده سورو معقول، وباشقه شونڭ کبی ایگو-
نچیلرگه هر یل صاین کیره‌ك بولغان نرسه‌لر توغریسنده آغرانوملر، یا که
باشقه شونڭ ره‌تن بلگان کشیلر معلومات بیره‌لر. بو باصولرنی کوزلری
بله‌ن کوروب بلگان کشیلر آرقلی معلومات آلغان کشیلرگه اوزلرینڭ
اشلرنده شولای فائده‌لی ایتوب اشله‌رگه ممکن بولادر.

بولاردن باشقه زیمستوالر «سیلسکی خازایستوا» اشلرینڭ خلق
آراسنده یاخشی طارالووی اوچون کوب اورنلرغه «سیلسکی خازایستوینی
اشقولالر» آچالر. مونده اوره‌نگان کشیلر دنیا کوتونڭ، سیلسکی خازا-
یستوانڭ نیچوك ایکانن بیك آچق بلوب چغه‌لر.

زیمسکی اسقلاد.

زیمستوالر، خلق آراسنده ایگونچیلك علمینڭ
طارالووینه طرشه باشلاغاچ ایگونچیلككه کیره‌کلی بولغان نرسه‌لرنی خلق
آراسینه طاراتور اوچون، سیلسکی خازایستوینی اسقلادلر آچدیلر. مونده
تورلی ماشینه‌لر، ایگونچیلرگه کیره‌ك بولغان همه ایگن قوراللری صاتله‌در.
زیمسکی اسقلادلر آچلماس بورون مونده‌ی قوراللرخصوصی کشیلر طرفندن
صاتلوب خلق اوچون آرتق فایده‌سی یوق ایدی. هر بر کشی زیمسکی
اسقلادده اوزینه کیره‌کلی بولغان ایگن قوراللرینڭ نینده‌این گنه بولسه‌ده
طابارغه ممکن. بو اسقلادده ماشینه‌لر وباشقه ایگن قوراللری باشقه اورنلر-
غه قاراغانده آرزان حق بله‌ن صاتله. هم آنده ایگونچیلك اشنی بلگان آغرانو-
ملر بولغانی اوچون بولارنڭ یاخشی هم فایده‌لی بولغانلرن کوروب بلوب
آلورغه بولا. مونلن باشقه، هر بر کشینڭ اوزی تله‌گان نرسه‌سن قولدن
آقچه‌بیروب آلورغه کوچی یتمی. شونڭ ایچون زیمسکی اسقلادده‌بو ماشینه‌لرنی
کوتارگه، آزله‌ب توله‌رگه‌ده بیره‌لر. کوڭلنده درتی بولوب واجتهاد قیلغان

کشی بیك یگللك بلەن آلورغە ممکن . دنیا کوتەم دیکان کشیلرنڭ هەمەسی موندن فایدالانوب اوزلرینڭ کون ایتشلرینی یگلەیتوب طورەلر .

حیوانلرنی دوالاو — Ветеринарія

بلەسز، بزنڭ آول خلقلرینڭ ایڭ زور قول طایانچیلری، آرقا ترەکان نرسەلری - یورت حیوانلریدر. آول کشیسی آتی بلەن یرن سورە؛ صیبرینڭ سوتن، قاتغین آشی، ایتلری بلەن فایدالانا. کوب کشیلرینڭ طورمشلرینڭ بتون راحتلری وایرکن طورەآلولری بر آتی بلەن صیبری آرقاسندەغنە بولا . اینەی برەر مال آوروی وئولەت کبی نرسەلر بولوب کیتسە بو بیچارەلر تری قولسز بولوب قالالر . بولارغە ایکنچی مرتبە آت، یا کە صیبر آلو البت یگل توگل. کوب وقتدە کیری مال آلا آلماینچە یللر اوتە، ایگنن سورە آلمی، آوزلرینە آق تیمی. شولای ایتوب بتون راحتلرندن آیرلالر. شوندی آغرحاللرنی اعتبارغە آلوب زیمستوالر حیوانلردە بولا طورغان آورولرنی قارارغە، موچتەن کبی هەمە مالنی قروب کیتە طورغان قورقنچلی آورولرغە قارشی طورغە گوبیرنا هم اویازلرگە حتی زورراق آوللرغە چاقلی حیوانلر آورون قاراوچی ؤیتیرینارلر، دوقتورلر، فیلدشرلر قویالر. بولارنڭدە ژالونیەلری زیمستوادن بیرلوب خدمت ایتکان اوچون خلقدن آلار حق آلمیلر . بولار آورو مالنی قارایلر، قایدە برەر قورقنچلی آورولر کوبەیە باشلاسە شوندە باروب قارشی طورو چارەلرن کورەلر. باشدە آول خلقلری بولارنڭ فایدەلرینە آرتق توشنماسەلردە صوڭغە طابا بو اشلردن کوب فایدەلر کورنە باشلاغاچ آول خلقلریدە توشنە باشلادیلر. بولاردن فایدالانوچیلر، حیوانلری آوروغان وقتدە حیوان طبیبلرینەماللرن کورساتوچیلر کوبەیدی .

حیوانلرغە هر وقتدە کیلوب طورە طورغان ئولەت کبی قورقنچلی

آورو بورنغی یللرده غایت جش بولوب حیوانلرینی قروب کیته طورغان ایدی. بولارغه قارشی طورو آرتقاچ، مونك چاره‌سینه کرشکاچ بو آورولر آرتق کورنمی باشلادیلر. مونك بله‌نگنه قالمی. صوڭغی یللرده آورو حیوانلرنی قارار اوچون زیه‌ستوالر حیوانلرغه مخصوص بالنیتسه‌لر کبی آورو حیوانلرغه اورنلر حاضرلی باشلادیلر.

Взаимное страхованіе — ۋزایمنی استراخوۋانیه

زیه‌ستوا، خلقلرنی اوقتو، آلارنڭ سلامتلکلرینی صاقلاو، ایگونچیلرگه یاردم قیلو، یورت حیوانلرینه کیله طورغان تورلی قورقنچلی آورولرغه قارشی طوررغه اجتهاد ایتودن باشقه آول کشیلرینڭ یورت قارالتیلرینی اوتدن صاقلاو اوچونده بیك زور اجتهاد صرف قیله‌در. هر که‌گه معلوم، که اوت قضاسی آول خلقلرینڭ باشلرینه کیله طورغان قضالرنڭ ایڭ زور وایك قورقنچلیلرندن حسابلانه‌در. هیچ بر کونه‌گان بردن چقغان بو قزل ئه‌ته‌چ اوچ دورت ساعت اچنده زور زور آوللرنی قاره کومرگه ئه‌یله‌ندره‌در. آوللرده بلالرغه قارشی طورووله بیك قیون. چونکه آنده مونگا قارشی طوررلق کوچ قوت یوق. ایکنچیدن یورت هم قارالتیلری ترتیبسز صالنا، اوستاری یعنی باشلری قابق صالام کبی تیز یانا طورغان نرسه‌لر بله‌ن یابلادر. آنده یونلی ماشینه‌لر یوقلقدن، هم صو آزلغندن اوت بر قزوب کیتسه هیچ طوقطاطورغه ممکن بولمیدر.

مونا اوشبو ره‌وشلی خوفلی، همده قورقنچلی بلالرغه قارشی طوروب آول خلقلرینه یاردم ایتار ایچون زیه‌ستوا تورلی چاره‌لرغه کرشه‌در. مونڭ ایچون زیه‌ستوا: آوللرنڭ ترتیبلی یاڭا پلانلرده صالنولرن تله‌ی، قارالتیلرنڭ توبه‌لرن یانمی طورغان نرسه‌لر بله‌ن یابارغه یاردم قیله. همده ۋزایمنی استراخوۋانیه‌لر تشکیل ایته، مونك آرقلی آول خلقلرینه

Нац. библиотека им. А.-З. Валиди Республики Башкортостан

یاڭادن یورت صالورغەنیگزلەنوگە یاردم قیلنەدر. مونلدن باشقە یورت توبەلرن یانمی طورغان نرسەلر بلەن یابار اوچون تیمر کبی نرسەلرنی آرزان حق بلەن واقلاب تولەرگە بیرە، آوللرغە اوت سوندرە طورغان ماشینەلر طاراتورغە اجتهاد قیلەدر.

یول اشلری هم پوچتە.

زیمستوا، آول خلقلرینك معیشی جهتلری اوچون طرشقان کبی، آوللر آراسندەغی یوللرنی توزەتورگە، یاڭا یوللر صالدررغە، کوپرلر یاصاتورغەدە طرشەدر.

زیمستوا بولماغان وقتلردە اویاز شهرلری هم آوللر آراسنك رەتلی یول، صالنغان کوپرلر بولماغانغە کورە یونلەب یوروب بولمی، تلەگان یرگە یوك تویەب بارو بیك قیین ایدی. یاخشی یول هم زور صولردە کوپر بولماغاندە یول یورو، یوك طاشونك نی رەوشلی آور بولوون، نی چاقلی عمر ئەرمگە کیتکانن اویلاساق یول اشی بزنك کونلك طورمشمزدە، دنیا کوتومزدە یاخشیغنە زور اهمیتلی بر اش بولوب قالادر. ایگن بلەن کسب ایتکان کشیلر تلەگان یرلرینە ایگنلرینی آلوب باروب صاتا آلماسەلر، باشقە یوموشلری بولغان کشیلر تلاگان یرلرینە راحتلك بلەن بارە آلماسەلر کون کورو، کسب ایتوومزنك فایدەسی بیك آز بولور ایدی. اوشبولرنی اعتبارغە آلوب زیمستوا ـ یول یاصاتو، توزەتدرو، کوپرلر صالدرو اوچون بیك زور اهمیت بیرەدر. بوکوندە زیمستوا صالدرغان یوللرنڭ کوبەیووی سببندن یول یورولرنك نی چاقلی یڭل بولغانن هر کم دیب ایتورلك بلەدر. زیمستوا یوللرنی شولای توزەتدرگان کبی کشیلرنك بر برسینە قاتشولری یڭل، هم خط پاصیلکە فلانلرنی یبەرو، یورتو اوڭای بولسون اوچون، «زیمسکی پوچتە» دە تأسیس ایتمشدر. تلەگان بر کشی، تلەگان وقتدە بوزیمسکی پوچتەدە آرزان حق بلەن فایدالانە آلادر.

Нац. библиотека им. А.З. Валиди респ. Башкортостан

بوقسقه‌غنه رساله‌ده زیمستوانڭ اشله‌گان اشلرن، خلقغه یگللك ایثار اوچون هر تورلی یاردمده بولغانلغن، بنأ علیه زیمستوانڭ نی چاقلی فایده‌لی بر اوچریژدینیه یعنی مؤسسه ایکانلگن البت مفصل یازوب بتارگه ممکن توگل.

یوغاریدا زیمستوانڭ اشله‌گان اشلری حقنده یازلغان نرسه‌لر قسقه‌لق بله‌ن مثال کورسه‌تو اوچون‌گنه یازلدی. آنده یازلغان سوزلرمزنڭ خلاصه‌سی قسقه‌چه ایتکان وقتده: زیمستوا اوز گوبیرناسنده هم اویازنده بولغان کشیلرنڭ نیچوککنه بولسه‌ده یاخشی طورمشلی، آچلی، کون طورمشلری یگل، اوزلرینڭ صاو سلامت، مال طووارلرینڭ طازا ویاخشی بولولری اوچون چن کوچن صرف قیلادر.

زیمستوالر اشلکی بولسه، فایده کوره بلکان خلقلر باشقه‌لرغه قاراغانده نیندایگنه یاقدن قاراساکده آلده بولالر. زیمستوانڭ فایده‌سی بیگره‌کده زیمستوا کرگان گوبیرنا بله‌ن، زیمستواسی بولماغان گوبیرنانی چاغشدروب قاراغان وقتده بیك آچق کورنه‌در.

مثلا: بز اوزبزگه کورشی بولغان اورنبورغ گوبیرناسینه کوز صالساق بیك آچق کورنه، که: اورنبورغ گوبیرناسنده اوقو، اوقتو اشلری، خلقلرنڭ اجتماعی حاللری وباشقه یاقلری اوفا گوبیرناسینه قاراغانده بیك کوب توبانده‌ر. موندن بیك آچق کورنه، که: بزنڭ گوبیرناده اوقو، اوقتو اشلرینڭ بو درجه‌ده ایس کیتکچ ره‌وشده آلغه کیتووینه بزنڭ زیمستوا مز سبب بولمشدر. زیمستوا نرسه؟ زیمستوالر نرسه‌لر اشله‌ی آلا؟ زیمستوانڭ خلق اوچون نیندی فایده‌لری بار؟ وباشقه نرسه‌لر اوشبو قدر یازو بله‌ن شاید براز آڭلاشلسه کیره‌ك.

سوز آخری.

I

زیمستوانڭ نرسه ایکانن، ونی رەوشلی بولغانن، خلق اوچون نیلر اشله‌گانن شول قدری یازغاندن صوڭ، بزنڭ مسلمانلرنڭ موندی اشلردن کیرەك قدری فایدالانا آلماولری حقنده بر آز یازوب اوتما کچی بولام. زیمستوالرنڭ دین، ملت آیرماسینه قارامایچه، بلکه آندای آیرمالرنی اعتبارغه آلمی بتون خلقغه بر تیگز فایده ایته طورغان بر اوچریژدینیه ایکانن یوغاریده یازغان ایدم. زیمستوا شولای بتون خلقغه بردی فایده ایته طورغان برادارە بولغاچ بزنك خلق‌دە زیمستوانڭ اشله‌گان اشلرندن فایده کورو کیرەك ایدی. لکن بزنك مسلمانلر زیمستوادن امید ایتکان قدری فایده کوره آلمادیلر. شونڭ اوچون زیمستوا بزنڭ دنیا کوتوومزده، طورمشمزده آرتق اوزگارش یاصاغان کبی کورنمی. مونڭ تورلیچه سببلری بولورغه ممکن. بو سببلرنڭ همەسن ئزلەب مونده یازوب بتو طبیعی ممکن اش توگل. لکن باشلیچه سبب بولغان نرسەلرنی بو اورنده یازمیده کیتوب بولمی. بزنڭ موندی اشلردن فایده کوره آلماومزغه برنچی سببلردن: بزنڭ آرامزده چیت کشیلر طرفندن اشلەنگان هر بر نرسه‌گه قورقوب قاراومز، بو قورقومزده افراط درجه‌سینه یتوومز، همده خلق آراسنده اشلەنه طورغان اشلرنڭ اصلن بلمی، سببن تیکشرمی یوروومز، طاغیده‌طوغریسنی أیتکانده اشنی آیرا بلماوبز هم نادانلغمزدر. بزنڭ خلق موندی اجتماعی اشلرگه قاتشوب اشلەب فایده‌سن کوروب اورەنمەگان، شولای جییلشوب کون کورونڭ معناسن یونلەب بلمی، بناءً علیه فایده کوره آلمیدر. بز اوز آرامزده هر وقتده بولوب طورغان اشلرنڭ کوبیسندن خبرسز، اول اشلرنڭ نی اوچون اشلەنکانن بامیمز. مونا، زیمستوانڭ نرسه ایکانن

Нац. библиотека им. А. З. Валиди РБ. Башкортостан

بلماومز، فایدالانا آلماومزده شول اشلر جملەسندندر. بزگە بورنغی زماندن
بیرلی «یوقدن قورقو» دیگان برچیر اورنلەشوب قالغان. شونی هماندە طور-
مشمزده نیگز، کوڭلمزده صاقلق ایتوب شول یول بلەن بارابز. آنڭ وقتی
اوتوب کیتکانن هماندە توشنه آلمیمز . موندی اشلرنی بر ایکی مثال بلەن
آڭلاتورغەده ممکن: اوتکان یللرده بولوب اوتکان قورقنچلی وبا وقتندە
زیمستوا هم باشقەلر طرفندن وباغە قارشی طورور اوچون تورلی چارەلر
اشلەندی. آوللرغە دوقتورلر یبەرلدی. بعض مسلمان آوللرندە شول دوقتور
لرنی قبول ایتمی کیری قایطاروب یبەرولرن کوزم بلەن کوردم. نیگە
آلای ایتەسز دیگاچ «آلار نرسە بلە، تقدیر یتسە آلار ئولمدن آلوب
قالورمی؟ آلارنڭ نیندی نیت بلەن یورگانن کم بلە؟ . . » دیب جواب
بیرەلر . . بو یل آچلق بولغانلقدن بعض آوللرغە آش خانەلر آچقان
وقتدە یوقغە قورقوچیلر بولدی . اوتکان یللرده زیمستوا بر زور آولغە
بالنیتسە آچارغە تلەگاچ موندن ئلە نیندی ضررلر کیلور دیب قورقوب
آچدرماس اوچون یورگان آغایلرنی کورگانم بار . خلق رضا بولماغاچ
زیمستوادە آرتق کوچلەمی. کورشیدە بولغان بر روس یا کە چواش آولینە
بارەدە بالنیتسە آچوب قویە. صوڭندن بزنڭ آغایلر شوندە باروب آت
آروتوب دارو آلوب قایتەلر . برەر آولغە اشقولا آچلورغە بولسە، یایسە
برەر آول کشیسی زیمستوادن برەر ئەیبر آلوب فایدالانورغە تلەسە،«آنڭ
راصخودی بزنڭ آولغە توشە، نالوغ آرطا» دیب یوقغە قورقوچیلرده کورنە.
بولارنڭ همەسی اورنسز قورقولردر. اشلر شولای بولغاچ زیمستوانڭ اشلە-
گان اشلرندن البتە فایدە کوروب بولماس. خلق اوزی تلەب طورماغاچ
«کوڭلسزگە کولمەك کیدرمیلر» دیگان کبی آلار فایدەسینە نرسە اشلەرگە
کیرەك؟ ایندی موندی اشلرنڭ فایدەسن توشنماوچیلك یکرمنچی عصرده
بزنڭ یوزمزگە اویات بولو اوستینە اقتصادی یاقدن ضرر ایتوومز، حتی
باشقەلرغە زیانلی خلق بولوب طوروومز بیلگیلی . اوزڭ دنیادە طور،
باشقەلر توسلی نیچوك طورو، نیچوك دنیا کوتو، آلغە کیتونڭ رەتن بلمە!
موندن آرتق ضررلی نرسە بولور ایندی؟

Нац. библиотека им. А.-З. Валиди Респ. Башкортостан

II

زیمستوانڭ نرسه ایکانن یازغان اوشبو رساله‌ده زیمستوا هم آنڭ اشله‌گان اشلری حقنده قسقه‌چه بولسه‌ده ایڭ مهملری طوغریسنده معلومات بیرلدی. بتون زیمستوا هم آنڭ بولملری (آتدیللری) حقنده تفصیلا معلومات بیرو طبیعی موندی کچکنه کتابده ممکن توگلدر.

بو رساله‌ده خلقنی زیمستوانڭ اساسی، نیگزی بله‌ن طانشدرو اصل مقصود ایتوب طوتلدی. زیمستوا حقنده یازلغان اوشبو رساله اوفا گوبیرنسکی زیمسکی اوپراۋاسی طرفندن مسلمانلرنی زیمستوا بله‌ن طانشدرو اوچون نشر ایتلکان کتابلرنڭ برنچیسیدر. زیمستوا خلقنی اوزی بله‌ن طانشدررغه اویلاب زیمستوا هم آنڭ بولملری حقنده اوچ دورت کتاب نشر ایتماکچی بولا. بو کتاب شولارنڭ برنچسی بولوب موندن صوڭ طاغیده قالغانلری نشر ایتله‌چکدر.

نشر ایتله‌چك رساله‌لرنڭ برنچیسی نارودنی آبرازاۋانیه حقنده بولوب اول رساله‌ده: زیمسکی اشقولالر نیچوك آچولالر، آچدررغه تله‌گانده کم‌گه پراشینیه بیررگه کیره‌ك، اشقولنی سیت نرسه، اوچیتلسکی سیمناریه، مکتب یانندہ آچلاچق کتبخانه‌لر، آلارنی آچارغه تله‌گانده قایده مراجعت ایتارگه تیوشلیگی، اوفا گوبیرنسکی زیمسکی اوپراۋاسنده یاڭا آچلغان آتدیل یعنی بولملر وباشقه شوندی فایده‌لی معلوماتلر بیان قیلنه‌چقدر.

ایکنچی رساله آغرانامیچسکی آتدیللر حقنده بولوب مونده آغرانوملر، اورنه‌ك باصولری، ایگن قوراللری، یر اشلری حقنده ایگنچیلرگه کیره‌کلی بولغان معلوماتلر یازله‌چقدر.

اوچنچی رساله سانیتارنی آتدیللر طوغریسنده بولوب مونده زیمستوا-نڭ خلققه طبی جهتدن نیلر اشله‌گانی، خلققه طبی جهتدن اشله‌نه‌چك یاردملر وباشقه صحتکه عائد بولغان مسئله‌لر حقنده تیوشلی قدر معلومات بیرله‌چکدر.

صوڭ.

Нац. библиотека им. А.-З. Валиди Республики Башкортостан

1-я книга изъ серіи
«Земство и его дѣятельность».

ИЗДАНІЕ УФИМСКАГО ГУБЕРНСКАГО ЗЕМСТВА.

Маджидъ Гафури.

Что такое земство?

(НА ТАТАРСКОМЪ ЯЗЫКѢ).

Цѣна 15 копѣекъ.

Нац. библиотека им. А.-З. Валиди Респ. Башкортостан

Национальная библиотека
имени Ахмет-Заки Валиди

ЭЛЕКТРО-ТИПОГРАФІЯ
Товарищества «КАРИМОВЪ, ХУСАИНОВЪ и К°»
УФА.
1912 г.

1-я книга изъ серіи
«Земство и его дѣятельность».

ИЗДАНІЕ УФИМСКАГО ГУБЕРНСКАГО ЗЕМСТВА.

Маджидъ Гафури.

Что такое земство?

(НА ТАТАРСКОМЪ ЯЗЫКѢ).

Цѣна 15 копѣекъ.

ЭЛЕКТРО-ТИПОГРАФІЯ
Товарищества «КАРИМОВЪ, ХУСАИНОВЪ и К°»
УФА.
1912 г.

Нац. библиотека им. А.-З. Валиди Респ. Башкортостан